

Koollekutsujen kokemuksia läheisneuvonpidon suunnitelmien toteutumisesta

Pääkaupunkiseudun läheisneuvonpitoprojekti

Sosiaalialan koulutusohjelma,
sosionomi
Opinnäytetyö
31.10.2008

Milla Sipiläinen
Nelli Kasurinen

Koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto
Sosiaalialan koulutusohjelma		Sosionomi (AMK)
Tekijä/Tekijät		
Milla Sipiläinen ja Nelli Kasurinen		
Työn nimi		
Koollekutsujen kokemuksia läheisneuvonpidon suunnitelmien toteutumisesta.		
Työn laji	Aika	Sivumäärä
Opinnäytetyö	Syksy 2008	46 + 3 liitteet
TIIVISTELMÄ Opinnäytetyömme tavoitteena on tutkia koollekutsujen kokemuksia läheisneuvonpidon suunnitelmien toteutumisesta. Halusimme opinnäytetyömme olevan työelämälähtöinen, joten olemme tehneet sen Pääkaupunkiseudun Läheisneuvonpitoprojektin käyttöön Heikki Waris -instituuttiin. Läheisneuvonpito eli LNP on strukturoitu sosiaalityön työmenetelmä, jonka avulla pyritään turvaamaan lapsen hyvinvointi ja etsimään ratkaisuja lasten ja nuorten ongelmatilanteisiin. Läheisneuvonpidossa sosiaalityöntekijä sopii asiakkaan kanssa hänen läheisverkostonsa ja tilanteeseen liittyvien viranomaisten koollekutsumisesta konkreettisen suunnitelman aikaansaamiseksi. Läheisneuvonpito on nimenomaan lastensuojelun palvelu, mutta sitä sovelletaan myös muilla sosiaalityön sektoreilla. Läheisneuvonpidon järjestämisessä käytetään ulkopuolista välittäjää, jota nimitetään koollekutsujaksi. Tässä projektissa koollekutsijat ovat puolueettomia sosiaalialantyöntekijöitä, jotka kokoavat lapsen perheen, läheiset ja tarvittavat työntekijät yhteen läheisneuvonpitoon. Tutkimusmenetelminä käytämme valmista palautelomakeaineistoa sekä lisäksi tekemiämme koollekutsujen teemahaastatteluja. Aineiston analyysimenetelmänä käytämme teemoittelua ja sisällönanalyysiä. Teoreettisena viitekehystenämme meillä on voimaannuttaminen, dialogi ja verkostointimenetelmät läheisneuvonpidossa. Tulostemme mukaan läheisneuvonpidon suunnitelmissa esiintyviä ongelmia ovat olleet viranomaisten tuki, vanhempien aktiivisuus, läheisverkoston aktiivisuus, suunnitelmien tarkkuus ja vanhempien päihdeongelmat. Haastattelemiemme koollekutsujen kokemukset läheisneuvonpidosta ovat kuitenkin pääasiallisesti positiivisia ja epäonnistuneita prosesseja ei ollut juuri lainkaan. Johtopäätöksenä voimme sanoa, että läheisneuvonpito on kaikin puolin toimiva menetelmä lastensuojelun asiakastyössä. Suunnitelmissa esiintyvät ongelmat, eivät tarkoita aina koko prosessin epäonnistumista, vaan onnistuneessakin prosessissa voi olla vastoinkäymisiä.		
Avainsanat		
läheisneuvonpito, dialogi, verkostotyö, voimaannuttaminen, lastensuojelu, koollekutsuja		

Degree Programme in		Degree
Social Services		Bachelor of Social Services
Author/Authors		
Milla Sipiläinen and Nelli Kasurinen		
Title		
Coordinators` Experiences of How Family Group Conference Plans Are Implemented		
Type of Work	Date	Pages
Final Project	Autumn 2008	46 + 4 appendices
ABSTRACT The aim of this final project was study coordinators` experiences of how family group conference plans were implemented. We wanted our final project to be work-life based, so we conducted the study for the use of the Family Group Conference Project in the capital city area at Heikki Waris Institute. A family group conference is a structured tool used in social work. It is used to insure the well-being of children and to search for solutions to problems of children and youth. When summoning a family group conference a social worker agrees together with the client on the support network and appropriate authorities concerning the situation of the client in order to coordinate a concrete plan. A family group conference is a specific service offered in child welfare, but is used in other areas of social work as well. An outside coordinator is used to organise a family group conference. In this project the coordinators are unbiased social workers who summon the child`s family, friends and necessary authorities together for a family group conference. As the data for the study we used the data from a previously collected feedback form as well as theme interviews of the coordinators conducted by us. To analyse the collected data we used theme- and evidence-based analysis. As our theoretical background we used empowerment, dialogue and networking methods in family group conferences. According to our findings problems in the plans of family group conferences were the support of authorities, active participation of parents, active participation of the support network, the precision of the plans and the substance abuse problems of parents. In our study we found that using family group conferencing as a tool with clients in child welfare was a well functioning method. As a conclusion of this final project, we found that the problems in the plans don`t always mean that the whole process has failed and even the successful processes might have some obstacles.		
Keywords		
family group conference, dialogue, networking, empowerment, child welfare, coordinator		

SISÄLLYS

JOHDANTO	1
1 LASTENSUOJELULAKI LÄHEISNEUVONPIDON NÄKÖKULMASTA	2
1.1 Käsitteistöä	2
1.2 Uusi lastensuojelulaki	3
2 LÄHEISNEUVONPITO	4
2.1 Pääkaupunkiseudun läheisneuvonpitoprojektin historiaa	5
2.2 Periaatteet	8
2.3 Läheisneuvonpito vaiheittain	9
2.4 Koollekutsujien tehtävät ja rooli läheisneuvonpidossa	12
3 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA LÄHEISNEUVONPIDOSTA	14
4 VOIMAANTUMINEN, DIALOGISUUS SEKÄ VERKOSTOTYÖ LÄHEISNEUVONPIDOSSA	17
4.1 Voimaantuminen läheisneuvonpidossa	17
4.2 Dialogisuus läheisneuvonpidossa	20
4.3 Läheisneuvonpito ja verkostotyö	22
5 TUTKIMUSKYSYMYKSET	25
6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	25
6.1 Palautelomakeaineisto	25
6.2 Teemahaastatteluaaineisto	26
6.3 Teemahaastatteluaaineiston keruu	27
7 AINEISTON ANALYYSI	28
7.1 Palautelomakeaineiston analyysi	28
7.2 Teemahaastatteluaaineiston analyysi	29
8 TULOKSET	30
8.1 Palautelomakeaineiston tulokset	30
8.2 Teemahaastattelujen tulokset	31
8.2.1 Viranomaisten tuki	31
8.2.2 Vanhempien aktiivisuus	32
8.2.3 Läheisverkoston aktiivisuus	33
8.2.4 Suunnitelmien tarkkuus	34
8.2.5 Vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat	35
8.2.6 Kokemuksia onnistumisista	35
8.2.7 Ongelmista onnistumisiksi	36
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	36
10 LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	39
11 POHDINTA	41
LÄHTEET	44

JOHDANTO

”Eikö olisi jo aika hellittää asiantuntijakeskeisyydestä ja ottaa asiakkaat mukaan avoimeen yhteistyöhön? Ei asianosaisten selän takana, ei ongelmia ja vajavuuksia listaten, ei unohtaen, että ihmisten tärkein tuki on heidän läheisverkostoissaan. ” Helsingin Sanomien artikkelissa professorit Tom Erik Arnkil ja Jaakko Seikkula kirjoittavat demokraattisen palvelukulttuurin puolesta. He toteavat, että asiakkaiden avoin osallisuus tuottaa kestäviä ratkaisuja ja kun myös asiakkaan läheisten tuki huomioidaan, silloin voimavarat moninkertaistuvat. Avoin yhteistyö vähentää inhimillistä ahdinkoa, säästää rahaa ja huoventaa työntekijöiden kuormitusta. (Arnkil – Seikkula 2008.)

Uusi lastensuojelulaki astui voimaan vuoden 2008 alussa ja laissa on kohta, jossa määrätään, että viranomaisten on kartoitettava lapsen läheiset ihmiset, ennen kuin lapsi si-
 joitetaan kodin ulkopuolelle. Laki velvoittaa sosiaalityöntekijät käyttämään verkostoin-
 timenetelmiä lastensuojelutilanteissa. Uudessa laissa lastensuojeluilmoituksen tekemi-
 sen kynnystä madallettiin ja ilmoitusvelvollisuutta laajennettiin. Tavoitteena on turvata
 lapsen ja perheen tarvitsemat tukitoimet ja palvelut, parantaa viranomaisten välistä yh-
 teistyötä, sekä mahdollistaa entistä varhaisempi ongelmiin puuttuminen. Laissa koroste-
 taan lapsen osallisuutta. (Taskinen 2007: 7-9; Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.)

Koska lastensuojelua Suomessa on kritisoitu byrokraattiseksi ja toimenpidekeskeiseksi, sekä asiakasta objektisoivaksi, niin läheisneuvonpidon tarkoituksena on ollut vastata tä-
 hän lastensuojelun kritiikkiin sekä haasteisiin. (Heino- Kaatra – Korhonen – Possauner -
 Vuorio 2005:279–280.) Läheisneuvonpitomenetelmä (Family Group Conference) on
 lähtöisin Uudesta Seelannista, jossa se on ollut lakisääteistä vuodesta 1989.(Hänninen
 2005:13; Heino 2000: 7.) Stakes on tuonut Suomeen tämän menetelmän ja toteuttanut
 yhdessä kuntien ja järjestöjen kanssa kokeilu-, tutkimus- ja kehittämishankkeen, Lä-
 heisneuvonpitoprojektin 1998–2000.

Läheisneuvonpito on yksi lastensuojelussa käytetty menetelmä, jonka tavoitteena on
 uuden lain mukaisesti korostaa lapsen osallisuutta ja ottaa läheiset mukaan päätöksen
 tekoon. Se on myös yksi mahdollinen demokraattisen palvelukulttuurin menetelmä, jos-
 ta Arnkilin ja Seikkulan (2008) artikkelissa on puhe.

Teemme opinnäytetyötämme Metropolia Ammattikorkeakoulussa. Opinnäytetyömme tehdään Heikki Waris – instituutille Pääkaupunkiseudun läheisneuvonpitoprojektiin, joka on toiminut vuodesta 2002 lähtien ja jatkuu vuoteen 2009 asti. Projektissa ovat mukana kolme kuntaa: Espoo, Vantaa ja Helsinki. Tavoitteena on, että projektin päätyttyä läheisneuvonpito jäisi pysyväksi toimintamalliksi kunnalliseen lastensuojeluun. (Heikki Waris – instituutti 2007.)

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää koollekutsujien kokemuksia läheisneuvonpidon suunnitelmien toteutumisesta. Aiheemme on ajankohtainen sekä työelämälähtöinen ja teemme sitä instituutin tilauksesta.

Läheisneuvonpidossa esiintyviä elementtejä ovat voimaannuttaminen, dialogisuus ja verkostointimenetelmät, siksi olemme valinneet viitekehikseksemme nämä teoriat. Aineistomme on kerätty teemahaastattelemalla sekä valmista palautelomakeaineistoa käyttäen. Vastaukset palautelomakkeissa olivat niin suppeita, että niitä oli välttämätön syventää omalla lisäaineistolla, eli teemahaastatteluilla. Valmis palautelomakeaineisto toimi tausta-aineistona teemahaastatteluille, jotka syvensivät koko aineistoamme. Olemme käyttäneet aineiston analyysissa teemoittelua ja sisällönanalyysia.

1 LASTENSUOJELULAKI LÄHEISNEUVONPIDON NÄKÖKULMASTA

Uusi lastensuojelulaki tuli voimaan 2008 vuodenvaihteessa. Lain uudistamisen tavoitteena on lisätä kaikkien osapuolten oikeusturvaa lastensuojelutyössä muun muassa korostamalla lapsen ja hänen läheistensä osallistumisen ja kuulemisen tärkeyttä. Pyrkimyksenä on myös yhtenäistää lastensuojelun käytäntöjä eri puolella maata.

Seuraavassa kappaleessa käymme läpi käsitteistöä, jotka liittyvät läheisesti lastensuojelulakiin sekä läheisneuvonpitoon. Tämän jälkeen perehdymme uudistettuun lastensuojelulakiin ja sen tuomiin muutoksiin lastensuojelussa.

1.1 Käsitteistöä

Läheisneuvonpitoa käsiteltäessä ei voi olla puhumatta myös yleisesti lastensuojelusta, sillä läheisneuvonpito on yksi lastensuojelun työmenetelmä. Lastensuojelu kokonaisu-

tena jakautuu kolmeen osa-alueeseen; peruspalveluihin, ehkäisevään lastensuojeluun sekä lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun. Peruspalveluihin kuuluvat muun muassa neuvola, päivähoido, koulu, nuorisotyö ja mielenterveys- ja päihdepalvelut. Ehkäisevään lastensuojeluun kuuluvat lasten tukeminen edellä mainituissa peruspalveluissa sekä järjestötoiminnassa. Lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun kuuluvat lastensuojelutarpeen selvityksen tekeminen, avohuolto, kiireelliset sijoitukset, huostaanotot, sijais- ja jälkihuolto. Lastensuojelun päätehtävänä on turvata lapsen oikeus arvokkaaseen elämään ja mahdollisuus turvallisiin ihmissuhteisiin. Tähän pyritään lapsi- ja perhekohtaisella lastensuojelulla. (Taskinen 2007: 10–13.) Läheisneuvonpito on osa edellä mainittua lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ja useimmiten avohuollon tukitoimena järjestetty palvelu.

Läheisneuvonpidossa lapsi on toiminnan keskipisteenä, siksi on hyvä aluksi määritellä kuka on lapsi. Lastensuojelulaissa **lapsella** tarkoitetaan alaikäistä alle 18-vuotiasta henkilöä (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417). **Huoltajalla** tarkoitetaan lakisääteisesti määrättyä henkilöä, eli lapsen vanhempia tai muita henkilöitä joille lapsen huolto on uskottu. Huoltajalla on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, asuinpaikasta sekä muista henkilökohtaisista asioista. (Mahkonen 2007: 42–43.) Lapsenhuoltolaki ja lastensuojelulaki (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417) määrittelevät **perheen** lapsen kanssa yhteistaloudessa asuviin henkilöihin, kun taas tässä tutkimuksessa perheellä tarkoitetaan perheenjäseniä jotka osallistuvat lapsen arkeen. **Läheinen** on henkilö, jonka lapsi kokee itselleen tärkeäksi, läheiseksi ja merkitykselliseksi. Läheisen suhde lapseen voi vaihdella juridisesti tai henkilökohtaisesti. Läheinen on yleensä yksityishenkilö, jolla ei ole erityisoikeuksia saada tietoa viranomaisilta. **Läheisverkostolla** tarkoitetaan niitä ihmisiä, jotka osallistuvat lapsen, perheen ja läheisten omaan neuvonpitoon. Läheisverkostossa ei yleensä ole työntekijöitä eikä viranomaisia. (Heino 2000: 10.)

1.2 Uusi lastensuojelulaki

Pohjoismaissa lastensuojelun ajankohtaisessa keskustelussa on ollut korostuneesti esillä lapsen asema, osallisuus ja oikeudet. Suomessa lastensuojelulain uudistukset tulivat voimaan 1.1.2008 (Lastensuojelulaki 417/2007). Koska läheisneuvonpito on vasta melko uusi menetelmä Suomessa, niin laissa ei suoranaisesti velvoiteta menetelmän käyttöön, mutta läheisten rooli tuodaan siinä eri kohdin esille. Uudessa-Seelannissa taas LNP on ollut lakisääteistä jo vuodesta 1989 asti. Lain mukaan esimerkiksi huostaanot-

topäätöstä ei voida suoraan viedä perheoikeuteen, jollei asiassa ole järjestetty läheisneuvonpitoa, eikä nuorta voida tuomita oikeudessa ilman, että läheiset kutsutaan koolle tekemään läheisneuvonpidon suunnitelmaa. (Reinikainen 2007: 3; Rätty 2007:186.)

Uudessa laissa korostetaan lapsen ja perheen osallisuutta sekä lapsen omaa ääntä päätöksenteossa. Lapsen mielipide on aina selvitettävä iästä riippumatta. Laissa korostetaan huoltajan vastuun ensisijaisuutta ja uutena toimintamuotona lakiin on otettu ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö. (Mahkonen 2007: 25–35.) Laissa veloitetaan viranomaisia lisäämään yhteistyötä peruspalvelujen tuottamisessa sekä laajennetaan ilmoitusvelvollisuutta uusiin ammattiryhmiin (esimerkiksi koululaisten iltapäivätoiminnan ohjaajiin) lastensuojelun tarpeessa olevasta lapsesta (Taskinen 2007: 7-9).

Ilmoitusvelvollisuus koskee myös kuntia tilanteissa, joissa perhe muuttaa paikkakuntaa. Jokaisella kunnalla on velvollisuus tehdä lastensuojelun suunnitelma, jonka kunnanvaltuusto hyväksyy jokaisen valtuustokauden aikana, vähintään neljän vuoden välein. Suunnitelman tulee liittyä kunnan toiminta- ja taloussuunnitteluun. (Taskinen 2007: 7-9.)

Laissa on useita uudenlaisia toimintatapoja: Jokaiselle lastensuojelun asiakkaaksi tulevalle lapselle on määrättävä oma sosiaalityöntekijä. Lastensuojelun tarve on suoritettava määräajassa. Lapsen asiassa voidaan pitää neuvottelu hänen läheistensä kanssa ja lapsen läheisverkosto ja läheisten mahdollisuus ottaa lapsi luokseen on selvitettävä, ennen mahdollista sijoittamista kodin ulkopuolelle. (Taskinen 2007: 7-9.) Läheisverkoston kartoittamisen menetelmänä Mahkonen (2007: 29) mukaan voidaan käyttää esimerkiksi läheisneuvonpitoa.

2 LÄHEISNEUVONPITO

Läheisneuvonpito on strukturoitu sosiaalityön työmenetelmä, jonka avulla pyritään turvaamaan lapsen hyvinvointi ja etsimään ratkaisuja lasten ja nuorten ongelmatilanteisiin. Läheisneuvonpidossa sosiaalityöntekijä sopii asiakkaan kanssa hänen läheisverkostonsa ja tilanteeseen liittyvien viranomaisten koollekutsumisesta konkreettisen suunnitelman aikaansaamiseksi. Läheisneuvonpito on nimenomaan lastensuojelun palvelu, mutta sitä sovelletaan myös muilla sosiaalityön sektoreilla. (Hänninen 2005: 7; Gripenberg 2005:

27–28.) Läheisneuvonpito on prosessi, eikä vain yksittäinen kokous. Prosessissa yhtä oleellista on sen valmisteluvaihe, kuin myös sen jälkeen tapahtuva seurantavaihe. Läheisneuvonpidon käyttäminen ei sulje pois julkisia hoitoja ja palveluja, vaan se on niiden ja läheisten tuen yhdistelmä. (Heino ym. 2005, 283–284.)

Läheisneuvonpidon järjestämisessä käytetään ulkopuolista välittäjää, jota nimitetään koollekutsujaksi. Koollekutsuja toimii asiakkaan, hänen läheistensä ja sosiaalityön välissä. Tässä projektissa koollekutsijat ovat puolueettomia sosiaalialantyöntekijöitä, jotka kokoavat lapsen perheen, läheiset ja tarvittavat työntekijät yhteen läheisneuvonpitoon. Koollekutsijat voivat olla myös ”maallikoita”, joilla ei ole sosiaalityötä taustalla. (Hänninen 2005: 7; Heino 2000: 21.)

Seuraavissa kappaleissa käymme läpi Pääkaupunkiseudun läheisneuvonpitoprojektin historiaa, läheisneuvonpitomenetelmän periaatteita sekä vaiheita. Lopuksi kerromme koollekutsujien tehtävistä ja roolista läheisneuvonpidossa. Koollekutsijat ovat avainasemassa opinnäytetyössämme, siksi keskitymme erityisesti heidän tehtäviensä kuvaamiseen.

2.1 Pääkaupunkiseudun läheisneuvonpitoprojektin historiaa

Läheisneuvonpito lähti liikkeelle Uuden-Seelannin alkuperäisväestön eli maorien traditionaalisten perhekuntien neuvottelutavasta, jossa korostettiin perheen ja suvun vastuunottoa läheisistään (Heino 2002:7–10). Läheisneuvonpidon käyttöönottoon vaikuttivat muun muassa maorien yhteiskunnallinen aktivoituminen sekä huostaanottojen määrän kasvu. *”Maorivähemmistöön kuuluvat lapset ja nuoret olivat väestöosuuteensa suhteutettuna selkeästi yliedustettuina lastensuojelulaitoksissa. Maorit ja heidän järjestönsä syyttivät lastensuojelun päätöksentekoa siitä, ettei se huomioi millään lailla heidän perinteisiä ongelmanratkaisutapojaan eikä suvulla ole tosiasiallista mahdollisuutta olla tukemassa lasta ja hänen perhettään.”* Huostaanottomäärän lisääntyminen ja sijaishuoltopaikkojen kasvavat kustannukset taas johtivat siihen, että myös yhteiskunnan edun mukaista oli uusien vaihtoehtojen hakeminen Uudessa-Seelannissa. (Vuorio 2008b.)

Menetelmä tuli Ruotsin kautta Suomeen ja 1997 käynnistyi läheisneuvonpito sosiaalityön työmenetelmäksi – projekti yhtenä Stakesin (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus) osahankkeista. Tavoitteena oli verkostoivien työmuotojen vahvistaminen ja kehittäminen. (Heino 2002:7–10.) Läheisneuvonpito ei ole lakisääteistä Ruot-

sisä, mutta 1999 voimaan tullessa laissa edellytetään kartoittamaan sukulaisten mahdollisuutta ottaa lapsi asumaan luokseen ennen sijoittamista kodin ulkopuolelle. Läheisneuvonpito menetelmä on yksi mahdollinen keino kartoituksen tekemiseen. (Vuorio 2008b.)

Stakesin läheisneuvonpitoprojektin tavoitteena ei ollut siirtää mallia suoraan Uudesta-Seelannista Suomeen, vaan luoda oma sovellutus Family Group Conference:sta. Tavoitteena oli kokeilla, kehittää ja tutkia suomalaisiin olosuhteisiin sopivaa lastensuojelutyön mallia, jossa paremmin hyödynnetään perheen läheisverkoston voimavaroja lapsen elämän tukemiseksi. (Reinikainen 2007: 3-4.) Meillä Suomessa otettiin käyttöön läheisneuvonpito-käsite, kun taas Uudessa-Seelannissa ja Ruotsissa käytetään perhe- tai sukuneuvonpito -käsitettä (Family Group Conference/Familjerådslag). Tällä haluttiin korostaa, että kaikki lapselle merkitykselliset ihmiset omaisten lisäksi voivat oleellisella tavalla toimia lapsen tukiverkoston ja voimavarana. Pohjois-Amerikassa on otettu käyttöön myös käsite Family Group Decision Making (FGDM), joka viittaa menetelmään päätöksentekotapana. (Heino 2002: 7-8; Heino ym. 2005: 283.)

Stakesin projektiin osallistui seitsemän eri hanketta, joita toteuttivat eri kuntien sosiaalitoimet, sekä yhdeksän kunnan sosiaalitoimistot yhteistyössä kasvatus- ja perheneuvolan kanssa. Pääkaupunkiseudulta läheisneuvonpitoprojektiin osallistui Helsingin kaupungin Kaakkoinen sosiaalikeskus. Stakesin projektin alkuvaihe päättyi 1999 ja erikoistutkija Tarja Heinon toimittama opas "Läheisneuvonpito – Uusi sosiaalityön menetelmä" ilmestyi vuonna 2000. (Vuorio 2008b.)

Stakesin alkuvaiheen jälkeen Helsingin kaupungin Kaakkoisessa sosiaalikeskuksessa projektia päätettiin jatkaa vielä kahdella (2000–2001) vuodella, jotta kokemuksia saataisiin riittävästi. Vuoden 2001 ajan kaksi lastensuojelun sosiaalityöntekijää työskenteli projektissa päätoimisesti, jolloin he myös kouluttivat muiden alueiden sosiaalityöntekijöitä menetelmän käyttöön. Jonkin verran läheisneuvonpitoja toteutettiin myös Helsingin muilla alueilla sekä Espoossa ja Vantaalla. (Vuorio 2008b.)

Helsingin, Espoon ja Vantaan sosiaalitoimet tekivät keväällä 2001 päätöksen yhteisen niin sanotun koollekutsujapankin perustamisesta. Koollekutsujapankissa työskentelee tälläkin hetkellä päätoimisen projektipäällikön ohella yksi päätoiminen koollekutsuja ja 13 palkkiotoimista koollekutsujaa. Koollekutsijat ovat tehtäviinsä koulutettuja sosiaalialan ammattilaisia, joukossa on muun muassa sosiaalityöntekijöitä lastensuojelusta ja

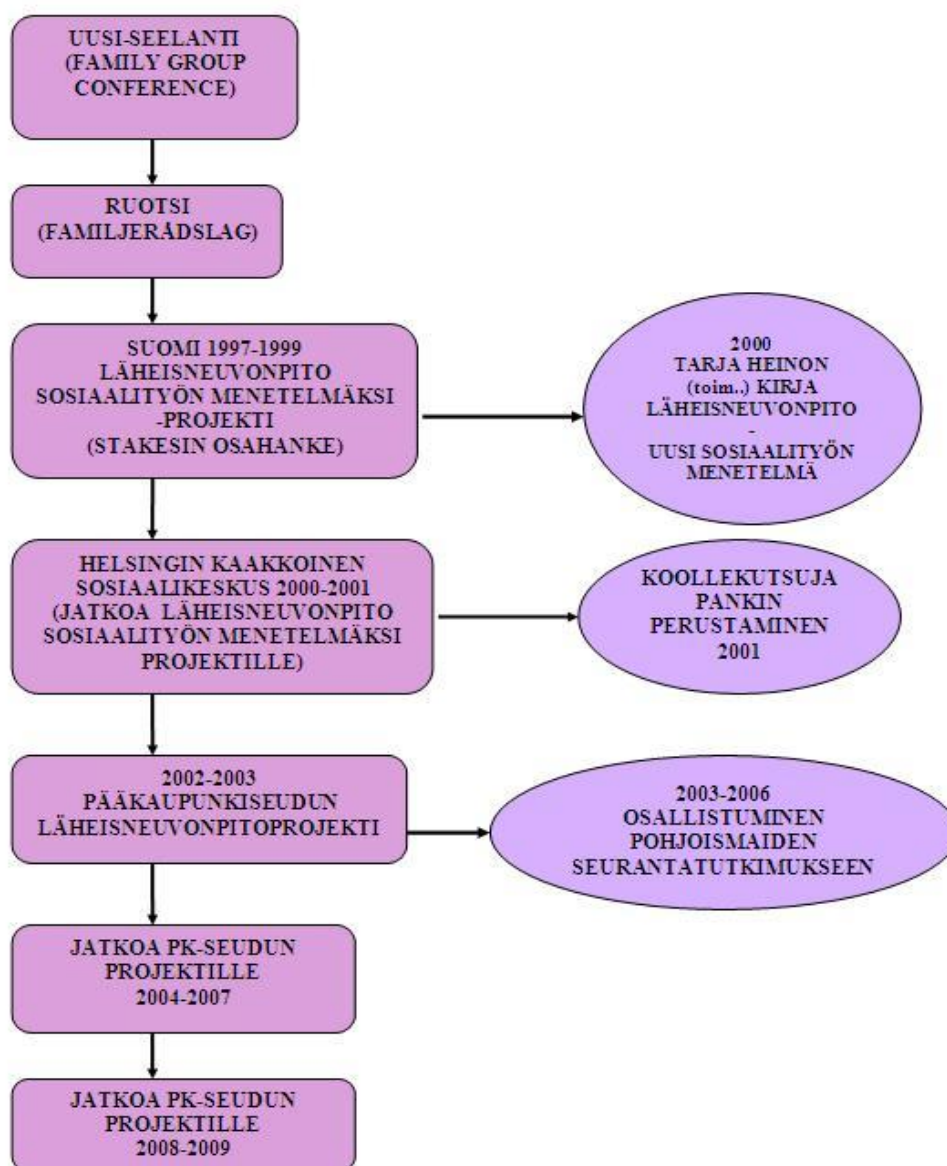
aluesosiaalityöstä, koulukuraattoreita, lastensuojelun perhetyöntekijöitä ja lastensuojelulaitosten ohjaajia. (Vuorio 2008b.)

Stakesin projektin päättyttyä vuonna 2001, käynnistyi vuoden 2002 alussa Pääkaupunkiseudun läheisneuvonpitoprojekti, joka aloitti toimintansa Helsingin sosiaaliviraston Heikki Waris -instituutin yhteydessä. Heikki Waris – instituutti on Helsingin kaupungin sosiaaliviraston yhteydessä toimiva kaupunkisosiaalityön kehittämisen, tutkimuksen ja opetuksen yksikkö. Instituutin toimintaan osallistuvat Helsingin yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitos, alan ammattikorkeakoulut, pääkaupunkiseudun kaupunkien sosiaalityön yksiköt ja kolmas sektori. (Heikki Waris – instituutti 2007.)

Pääkaupunkiseudun läheisneuvonpitoprojektin käynnistyessä ensisijaiseksi tavoitteeksi asetettiin menetelmän levittäminen laajempaan käyttöön lastensuojelun sosiaalityössä Espoossa, Helsingissä ja Vantaalla. Tavoitteena oli myös kokeilla ja kehittää läheisneuvonpitomallia ja sen soveltuvuutta erilaisiin lastensuojelun sosiaalityön tilanteisiin. Projekti oli alkuun kaksivuotinen (2002–2003), ja pääkaupunkiseudun kunnat päättivät jatkaa toimintaa neljällä vuodella (2004–2007) päämääränä toiminnan vakinaistaminen. (Vuorio 2008b.)

Vuoden 2007 aikana pääkaupunkiseudun kunnat päättivät kuitenkin jatkaa vielä projektin toimintaa nykymuotoisella projektiorganisaatiolla vuosina 2008–2009. Toiminnan jatkamisen tavoitteeksi asetettiin sen arvioiminen, kuinka lastensuojelulain uudistus vaikuttaa läheisneuvonpitopalveluiden kysyntään ja toiminnan resurssitarpeisiin sekä erityisesti pysyvän seudullisen palvelutuotannon hallinnollisen sijoittumisen ratkaiseminen. Tällä hetkellä tavoitteena on se, että vuoden 2010 alusta toiminta on vakinaistettu pääkaupunkiseudulla. (Vuorio 2008b.)

Pääkaupunkiseudun läheisneuvonpitoprojekti osallistui 2003–2006 pohjoismaiseen seurantalutkimukseen Läheisneuvonpito lapsinäkökulmasta, joka toteutettiin samanaikaisesti Suomessa, Ruotsissa, Tanskassa, Norjassa ja Islannissa. Kuvauksen Suomen tutkimuksesta on kirjoittanut Sarianna Reinikainen (2007), josta kerromme myöhemmin (2.4 kappale). Kussakin maassa oli oma kansallinen tutkimusryhmänsä. Suomen kansallista tutkimusryhmää ja pohjoismaista tutkimushanketta johti erikoistutkija Tarja Heino Stakesista. (Vuorio 2008.) Seuraavassa kuviossa (Kuvio 1) on tiivistetysti läheisneuvonpito -menetelmän tulo Suomeen.

KUVIO 1. Läheisneuvonpidon historia Suomessa.

2.2 Periaatteet

Periaatteina läheisneuvonpidossa on asiakaslähtöisyys ja kunnioitus, avoimuus ja yksityisyyden suojaaminen, osallisuus ja aktiivisuus, sekä luottamus voimavaroihin ja selkeys. Tarkoituksena on vahvistaa lapsen ja hänen läheistensä osallisuutta heitä koskevien asioiden ratkointaan ja aktiivisuuden lisääminen vaihtoehtojen etsimisessä ongelmien ratkaisussa. Läheisneuvonpidossa on tärkeätä uskoa ihmisten omiin voimavaroihin ja ongelmanratkaisukykyihin. (Heino 2000: 11-12.)

Läheisneuvonpidossa asiakaslähtöisyys ja kunnioitus tarkoittavat sitä, että se on kaikille osapuolille vapaaehtoista. Läheisneuvonpidossa korostetaan lapsen näkökulmaa ja lapsen tarpeiden esille saamista. Osallisuus ja aktiivisuus tarkoittavat, että läheiset voivat aktiivisesti ottaa osaa vaihtoehtojen etsintään, perheen tilanteen ratkointaan sekä osallistua kukin tavallaan lapsen tukemiseen. Oletuksena on, että perheet kykenevät tekemään päätöksiä ja heidän itsensä tekemillä päätöksillä on suurempi todennäköisyys onnistua, kuin viranomaisten tekemillä perhettä koskevilla päätöksillä. Tärkeätä on, että perheille annetaan kaikki päätöksenteossa tarvittava tieto, ja että heidät otetaan aidosti prosessiin mukaan. (Reinikainen 2007: 13; Heino 2000:11.)

Avoimuus ja yksityisyydensuojaaminen ovat tärkeitä periaatteita läheisneuvonpidossa. Suostuttuaan menetelmän käyttöön jokaisella verkoston jäsenellä on oikeus perua tuo suostumus. Sosiaalityöntekijän on varmistettava, että kaikki osallistujat ovat ymmärtäneet, mistä asiassa on kyse ja mihin kaikkeen he antavat suostumuksensa. Viranomaiset vastaavat avoimesti heille esitettyihin kysymyksiin ja antavat kaiken tarvittavan tiedon läheisille. Kaikkia osallistujia sitoo myös vaitiolovelvollisuus ja henkilökohtaisista asioista voidaan puhua vain asianosaisten suostumuksella.

2.3 Läheisneuvonpito vaiheittain

”Läheisneuvonpidon järjestämistä voi harkita periaatteessa kaikissa asiakasprosessin vaiheissa, mutta erityisen luontevia ovat selkeät murrosvaiheet, joissa tarvitaan suunnitelmia.” Läheisneuvonpitoa voidaan esimerkiksi käyttää avohuollon tukitoimenpiteenä tilanteissa, joissa perheellä on huostaanoton uhka sekä tilanteissa, joissa halutaan ennen avohuollon tukitoimien käyttöönottoa kokeilla, onko läheisten tuki riittävää. Läheisneuvonpitoa voidaan käyttää myös lapsen sijoituksen aikana esimerkiksi sijoituspaikan vaihtuessa, lapsen kotiuttamisessa, huostaanottoa purkaessa tai jälkihuollon sisältöä suunniteltaessa. Läheisneuvonpitoa perheelle ehdottaa yleensä sosiaalityöntekijä, mutta myös läheiset itse voivat olla aloitteen tekijöinä. (Heikki Waris – instituutti 2007.)

Läheisneuvonpito etenee vaiheittain. Ensimmäinen vaihe on valmisteluvaihe, joka alkaa kun sosiaalityöntekijä ottaa yhteyttä läheisneuvonpitoprojektiin ja keskustelelee tarkemmin läheisneuvonpidon järjestämisen lähtökohdista esimerkiksi aikatauluista ja huoletta. Tämän jälkeen läheisneuvonpitoprojektin koollekutsujat osallistuvat asiakastapaamiseen, jossa sosiaalityöntekijä ja perhe tekevät kirjallisen sopimuksen neuvonpidon järjestämisestä. Sopimuksessa sosiaalityöntekijä määrittää lyhyesti lastensuojelun huolenai-

heet ja muut neuvonpitoon kutsuttavat viranomaiset. Tärkeää on, että lapsen huoltajat ovat sosiaalityöntekijän kanssa yhtä mieltä siitä, mitä lapsia koskevia asioita neuvonpidossa käsitellään sekä siitä, keitä viranomaisia on syytä kutsua paikalle. Asiakastapaamisen jälkeen koollekutsijat kartoittavat lapsen ja perheen läheisverkoston. Koollekutsijat järjestävät ja organisoivat myös tulevan neuvonpidon ja antavat tietoa perheenjäsenille tulevasta neuvonpidosta. (Heikki Waris – instituutti 2007.)

Valmistelun jälkeen on varsinainen neuvonpito, joka jakautuu kolmeen eri vaiheeseen: tiedonantoon, läheisten omaan neuvonpitoon ja suunnitelman esittämiseen sekä hyväksymiseen. (Heino 2000: 13–14.) Läheisneuvonpitoprosessit kestävät keskimäärin 1–1,5 vuotta ja niissä on läheisneuvonpidon lisäksi järjestetty 3–4 seurantakokousta. Prosessin kestot vaihtelevat kolmesta kuukaudesta kahteen vuoteen neljään kuukauteen. (Vuorio 2008b.)

Läheisneuvonpidossa lapselle nimetään aina oma avustaja, joka ei ole lapsen huoltaja, mutta kuuluu lapsen läheisverkostoon. Avustaja takaa lapsen kuulluksi tulemisen. (Heino 2000: 15.) Tiedonantovaiheessa koollekutsijat antavat tarvittavat tiedot läheisverkostolle ja tuovat esiin eri viranomaisten käsitykset ja huolenaiheet. Tiedonantovaiheessa myös läheiset voivat kertoa huolenaiheensa. Tämän vaiheen jälkeen läheisverkosto jää keskenään keskustelemaan ja laatimaan mahdollisimman yksimielisen ehdotuksen tilanteen ratkaisemiseksi. Tärkeätä läheisneuvonpidossa on, että perhe ja läheiset koontuvat yhteen keskustelemaan ilman viranomaisten läsnäoloa. (Heino 2000: 43–49.)

Kun läheisverkosto on saanut suunnitelmansa valmiiksi, esitellään se koollekutsujille ja viranomaisille kohta kohdalta. Koollekutsijat ja sosiaalityöntekijät tekevät tarkentavia kysymyksiä ja suunnitelma kirjataan ylös. Tavoitteena on saada ratkaisu valmiiksi jo tässä vaiheessa. Suunnitelma hyväksytään, jos se sosiaalityöntekijän mielestä turvaa lapsen edun ja vastaa asetettuihin kysymyksiin. Kun suunnitelma on hyväksytty koollekutsuja kirjoittaa sen puhtaaksi ja lähettää kaikille neuvonpidon osallistujille. Jos suunnitelmaa ei voida hyväksyä, sovitaan jatkomenettelystä. Lopuksi sovitaan seuraava seurantakokous, jossa katsotaan onko tavoitteet toteutunut, tarvitaanko uusia tavoitteita tai entisten tavoitteiden täsmentämistä. (Heino 2000: 13, 49–50.)

Samat koollekutsijat valmistelevat seurantakokouksen ja varmistavat sosiaalityöntekijöiltä, että perheen tilanteessa ei ole tapahtunut sellaisia muutoksia, jotka estävät kokouksen pitämisen. Seurantakokoukseen osallistuvat yleensä kaikki samat henkilöt, jotka

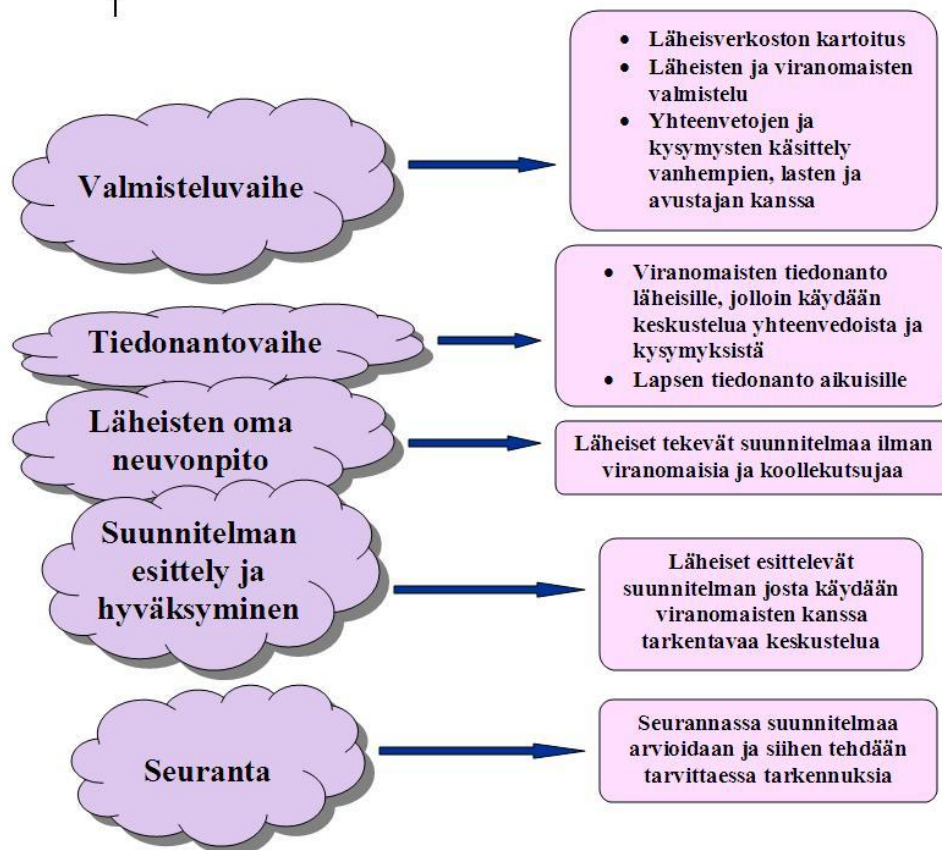
olivat alun neuvonpidossakin. Poikkeustilanteessa voi kokouksessa olla uusia työntekijöitä, joita läheiset ovat halunneet kutsua paikalle. (Heino 2000: 53.)

Ennen seurantakokousta sosiaalityöntekijä laatii yhteenvedon suunnitelman toteutumisesta ja esittää mahdolliset uudet kysymykset, jotka koollekutsuja käy ennen kokousta läpi perheen kanssa kotikäynnillä. Seurantakokous alkaa koollekutsujien avauksella, jossa todetaan läsnäolijat. Edellisellä kerralla laadittu suunnitelma käydään lävitse. Viranomaiset kertovat yhteenvedonsa seurantajakson ajalta ja mahdolliset muutokset lapsen tilanteesta. Suunnitelman toteutumisesta annetut yhteenvedot kirjataan ylös ja läheiset esittävät tarkentavia kysymyksiä ennen kuin vetäytyvät omaan kokoukseensa. (Heino 2000: 53–55.)

Läheisverkoston keskinäisessä kokouksessa arvioidaan suunnitelman toteutuminen kohta kohdalta. Verkosto sopii yhdessä viranomaisille esitettävän yhteenvedon pääkohdista. Tämän jälkeen kokoonnutaan yhteiseen arviointiin, jossa läheisten edustaja esittää edellä mainitun yhteenvedon josta keskustellaan yhdessä ja tehdään tarkennuksia. Tärkeätä on, että koollekutsuja pitää huolen, ettei läheisiä taikka viranomaisia syyllistetä, vaikka suunnitelma ei olisikaan kaikilta osin toteutunut. Koollekutsijat tekevät yhteenvedon arvioinnista ja kirjaavat sen kaikkien nähtäväksi, sekä kysyvät tarvitaanko uutta suunnitelmaa taikka tarkennusta vanhaan suunnitelmaan ja kuinka tästä tulisi edetä. Koollekutsujien tehtävänä on varmistaa tarvitaanko lisää palveluja tai muuta tukea suunnitelman onnistumiseksi. (Heino 2000: 54–56.)

Jos suunnitelmaan tarvitaan tarkennusta tai täysin uusi suunnitelma, sovitaan seuraava seurantakokous. Suunnitelman onnistuessa asiakkuus päättyy, eikä lastensuojeluun ole tarvetta. (Heino 2000: 56.) Seuraavassa kuviossa (Kuvio 2) on kuvattu läheisneuvonpito-prosessin eri vaiheet.

Prosessi

KUVIO 2. Läheisneuvonpito vaiheittain (Heikki Waris -instituutin prosessikaaviota mukaillen).

2.4 Koollekutsujien tehtävät ja rooli läheisneuvonpidossa

Koollekutsujia on yhdessä prosessissa yleensä kaksi. Koollekutsijat ovat ulkopuolisia, täysin puolueettomia työntekijöitä läheisten ja viranomaisten välissä. He eivät ota mis-sään vaiheessa prosessia kantaa siihen, mistä ja miksi lapsen tilanteessa ollaan huolis-saan, mitkä asiat edellyttävät ratkaisua, minkälainen laadittavan suunnitelman sisällön tulee olla, eikä muutenkaan siihen, miten lapsen asiassa tulisi toimia ja keiden siinä tuli-si olla mukana. Koollekutsujien tehtävänä on silti aktiivisesti auttaa verkostoa ymmär-tämään toisiaan. Aktiivisuus näkyy nimenomaan verkostojen välisen dialogin mahdol-listamisessa ja vahvistamisessa. (Hänninen 2008)

Valmisteluvaiheessa koollekutsujien ensisijainen tehtävä on valmistella läheisneuvonpi-to ja kutsua läheisverkosto ja viranomaiset neuvonpitoon. Koollekutsijat käyvät läpi lä-heisneuvonpitomallin asianomaisten perheenjäsenten kanssa ja kartoittavat lapselle tär-

keät henkilöt, jotka kutsutaan neuvonpitoon. Tehtävänä on sopia neuvonpidon paikasta, ajankohdasta ja tiedottamisesta. Koollekutsujat ovat yhteydessä perheenjäseniin ja läheisiin ja huolehtivat lapsen oman avustajan järjestämisestä. Koollekutsujat toimivat avustajan valmentajina, huolehtivat konkreettisista järjestelyistä, kuten kuljetuksista ja tarjoiluista. Koollekutsujat ovat salassapitovelvollisia kaikissa perhettä koskevissa asioissa. (Heino 2000: 58.)

Koollekutsujat keräävät valmisteluvaiheessa kaikkien viranomaisten yhteenvedot lapsen ja perheen tilanteesta, sekä sosiaalityöntekijän laatimat kysymykset perheelle. Pääkaupunkiseudulla on ollut tapana, että koollekutsujat käyvät perheen luona kotikäynnillä vähintään kaksi kertaa valmisteluvaiheessa esittämässä edellä mainitut yhteenvedot, kysymykset ja tekemässä läheisverkoston kartoituksen. Tapaamisten avulla perheellä on mahdollisuus jäsentää ja keskustella tulevasta läheisneuvonpidosta sekä halutessaan mahdollisuus vaikuttaa esille tuleviin asioihin ja pohdittaviin kysymyksiin. Joissakin tapauksissa perhe ei halua läheisverkoston tietävän kaikista perheen asioista, mutta tässä tilanteessa koollekutsujien tehtäviin kuuluu kuitenkin pyrkiä saamaan perheen suostumus sellaisista asioista puhumiseen, joita sosiaalityöntekijä pitää keskeisinä lapsen tilanteeseen liittyen. Koollekutsujan tehtävänä ei ole ottaa kantaa yhteenvetojen ja kysymysten sisältöihin, vaan niistä päättävät viranomaiset ja asiakas itse. Koollekutsujan tehtävään ei kuulu havainnoida tai arvioida lapsen ja perheen asuinympäristöä ja kodin olosuhteita ja tapaaminen voidaan järjestää myös kodin ulkopuolella. Suurimmassa osassa läheisneuvonpitotapauksista vanhemmat ovat eronneet, joten tapaamisia on yleensä useita, kummankin huoltajan kanssa erikseen. Lapsi on ollut yleensä läsnä tapaamisessa sen vanhemman kanssa, jonka luona hän asuu. (Hänninen 2008.)

Tapaamisessa perheen kanssa koollekutsuja selvittää myös, kuka on lapsen avustaja. Lapsen avustaja on lapsen ja huoltajien yhdessä hyväksymä. Joskus lapselle voidaan nimetä kaksi avustajaa, jos eronneet vanhemmat eivät pääse yksimielisyyteen henkilön valinnasta. Pääasia on, että lapsen avustaja on lapsen puolella ja tekee lapsen kuulemisen mahdolliseksi. Jos jostain syystä lapsella ei ole avustajaa kokouksessa, koollekutsujan tehtävänä on huolehtia siitä, että lapsi saa riittävän tuen, painottamalla kaikkien läsnäolijoiden vastuuta ja velvollisuutta kuulla lasta ja tukea tätä kokouksessa. Koollekutsujat perehdyttävät lapsen avustajan menetelmään ja tehtäviin sekä tukevat avustajaa roolissaan. (Hänninen 2008.)

Valmisteluvaiheen ajallinen osuus koko läheisneuvonpitoprosessissa on noin kolme neljäsosaa työskentelystä. Koollekutsujalle se tarkoittaa useita eri tapaamisia vanhempien ja lasten sekä lasten avustajien kanssa. Koollekutsuja on puhelinyhteydessä noin 10–20 kokoukseen osallistuvan henkilön kanssa, sekä järjestää monenlaisia tukipalveluja. Valmisteluvaihe kestää ajallisesti noin 7 viikkoa. (Hänninen 2008.)

Tiedonantovaiheessa koollekutsujien tehtävänä on toimia kokouksen puheenjohtajina ja vetäjinä, sekä tarkistaa että läheiset ovat saaneet riittävästi informaatiota ja tulleet kuul-
luiksi. Koollekutsijat huolehtivat asioiden kirjaamisesta ja raporttien toimittamisesta kaikille asianosaisille. (Heino 2000: 58)

Suunnitelman esittelyvaiheessa koollekutsijat huolehtivat suunnitelman läpi käymisestä kohta kohdalta, sekä tarkennuksista mahdollisimman konkreettisen lopputuloksen saamiseksi. (Heino 2000: 58) Koollekutsijat käyvät dialogia niin suunnitelmaa esittelevien läheisten kuin viranomaisten kanssa. He ennen kaikkea kuitenkin tukevat ja ohjaavat viranomaisten ja läheisten keskinäistä dialogia, jotta näille syntyisi keskenään yksiselitteinen käsitys siitä, minkälaisia ratkaisuja läheiset ovat esittämässä sosiaalityöntekijöiden määrittelemiin huolenaiheisiin. (Hänninen 2008)

Seurantavaiheessa koollekutsijat huolehtivat seurantakokouksen koollekutsumisesta ja toteutumisesta. Koollekutsujien tehtävänä on varmistaa, että tarvittavat materiaalit ovat läheisverkoston ja viranomaisten käytössä. (Heino 2000: 58) Koollekutsujien rooli on olla järjestämässä ja sopimassa käytännön asioista sekä järjestelyistä puolueettomana osapuolena läheisneuvonpidossa.

3 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA LÄHEISNEUVONPIDOSTA

Aihe on melko uusi Suomessa ja aikaisempia tutkimuksia onkin tästä syystä vähän verrattuna muihin sosiaalialan menetelmien tutkimuksiin. Pohjoismaista eniten tutkimuksia on tuottanut Ruotsi. Englanninkielisiä tutkimuksia on tehty Uudessa-Seelannissa sekä Yhdysvalloissa. Menetelmän käytössä on eroavaisuuksia eri maiden välillä, emmekä ole opinnäytetyön laajuuden takia lähteneet tutkimaan näiden eri maiden käytäntöjä. Olemme perehtyneet tässä opinnäytetyössämme vain osaan suomalaisista tutkimuksista, jotka on toteutettu Pääkaupunkiseudun läheisneuvonpitoprojektissa.

Sanna Güler (2006: 1-85) on tehnyt pro gradu – tutkielman aiheesta ”Läheisneuvonpito sosiaalityöntekijän näkökulmasta”. Työssään hän selvittää läheisneuvonpitomenetelmää ja sen vaikuttavuutta sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Tutkimuskysymyksiä Gülerillä on kolme: Ensimmäisenä kysymyksenä on millaisia muutoksia sosiaalityöntekijän kokemassa huolessa ja perheen tukiverkostoissa on havaittavissa läheisneuvonpitoprosessin aikana? Toisena kysymyksenä on onko asiakkaiden tilanteissa tapahtunut läheisneuvonpitoprosessin seurauksena joitain muita, läheisten laatimasta suunnitelmasta irrallisia muutoksia? Kolmantena kysymyksenä on, minkälaisia näkemyksiä sosiaalityöntekijöillä on ulkopuolisen koollekutsujan merkityksestä läheisneuvonpitoprosessissa? Viitekehystenä hänellä on voimavara- ja ratkaisukeskeisyys ja hän pyrkii selvittämään ovatko läheisverkoston voimavarat jollakin tapaa lisääntyneet tai päässeet tehokkaammin esiin läheisneuvonpitoprosessin myötä. Aineistona tutkimuksessa on läheisneuvonpitoprojektissa tehtyjä kirjallisia dokumentteja koskien 11 läheisneuvonpitoprosessia ja neljän sosiaalityöntekijän haastattelut.

Tuloksena ensimmäiseen kysymykseen Güler sai, että suurimmassa osassa (73 %) prosesseja huoli vähentyi läheisneuvonpidon aikana alle puoleen alkuperäisestä. Tuloksena toiseen kysymykseen hän sai, että sosiaalityöntekijöiden mukaan yhteistyö läheisiin helpottui läheisneuvonpidon myötä. He kokivat asiakkaiden ja viranomaisten väliset avoimuuden ja luottamuksen lisääntyneen huolten julkituomisen ja niistä keskustelemisen johdosta. Sosiaalityöntekijöiden mukaan sekä heidän oma näkemyksensä, että läheisten käsitys lapsen tilanteesta oli läheisneuvonpidon myötä selkiytynyt, lisäksi läheisten käsitys lastensuojelun roolista ja työskentelyperiaatteista oli selkiytynyt. Kolmannen tutkimuskysymyksen tuloksena Güler kertoo, että sosiaalityöntekijät pitivät koollekutsujan merkitystä suurena vaikka erityisesti koollekutsujan puolueettomuutta ja ulkopuolisuutta pidettiin tärkeänä asiakkaan kannalta. Sosiaalityöntekijät kokivat, että koollekutsujan työ helpottaa omaa työskentelyä. (Güler 2006:1–85.)

Salla Hänninen on tehnyt opinnäytetyön aiheesta ”Lapsi läheisneuvonpidossa koollekutsujan silmin”. Hän selvittää miten lapsikeskeisyys toteutuu läheisneuvonpidossa koollekutsujan silmin. Tutkimusongelmina hänellä ovat: Millainen lapsen asema on läheisneuvonpidossa koollekutsujan näkökulmasta ja miten koollekutsuja itse turvaa ja vahvistaa lapsen asemaa läheisneuvonpitoprosessissa. Aineistona hänellä on 11 koollekutsujan vastaukset heille esitettyihin kyselylomakkeisiin. Viitekehys on lapsikeskeisyys ja lapsen aseman turvaaminen. Tuloksena Hännisellä on, että koollekutsijat pysy-

vät varsin hyvin rakenteissa, joiden avulla lapsikeskeisyyden nähdään yleisesti toteutuvan ja että lapsen kuulluksi tulemiselle on ollut tilaa ja lapsi on saanut tukea omien näkemystensä esiin tuomiseksi. (Hänninen 2005:1–63.)

Sarianna Reinikainen on tehnyt tutkimuksen yhteistyössä Stakesin kanssa ”Läheisneuvonpito lapsinäkökulmasta”. Tutkimuskysymyksenä on, miten lapset ja nuoret kokevat läheisneuvonpitoprosessin ja miten heidän tilanteensa prosessin aikana muuttuu? Tutkimus on tehty lapsilähtöisyyden näkökulmasta. Tutkimuksessa seurattiin seitsemän kouluikäisen lapsen ja nuoren läheisneuvonpitoprosesseja. Lapsia ja nuoria haastateltiin ja havainnointiin useamman kerran prosessin aikana ja eri vaiheissa. Keskeisenä johtopäätöksenä tutkimuksessa ilmenee, että lapsen ja nuoren kokemukseen läheisneuvonpitoprosessista vaikuttaa keskeisesti, se miten dialogiseksi tai ei-dialogiseksi hän on prosessin kokenut ja millainen ilmapiiri neuvonpidossa on vallinnut. Lapsilähtöisyys toteutuu prosessissa, kun siinä osalliset aikuiset muodostavat lapseen tai nuoreen dialogisen suhteen ja kun kohtaamisissa vallitsee välittämisen ilmapiiri. (Reinikainen 2007: 1-123.)

Pia Gripenberg on tehnyt sosiaalityön sivuaineen laudaturtyön Helsingin yliopistolle ”Dokumentoitu läheisneuvonpito – lastensuojelun huolipuheessa jäsentyvä lapsen paikka ja vastuu lapsen arjesta”. Tutkimustehtävänä hänellä on selvittää, miten lapsen paikka ja vastuu lapsen arjesta jäsentyvät läheisneuvonpidon prosessia varten dokumentoidussa lastensuojelun huolipuheessa. (Gripenberg 2005:1–81.)

Tuloksina tutkimuksessa ovat, että lapsen iällä on keskeinen merkitys läheisneuvonpidon sisältöön etenkin huolten ja vastuukysymysten näkökulmasta ja nuorten kohdalla verkoston kontrolloiva rooli korostuu. Arjen hallintaan ja vanhemman toimintaan liittyvät huolikysymykset muuntuvat läheisneuvonpitoprosessissa ja näkyvät suunnitelmassa vastuun jakamisena ja tuen määrittämisenä. Vanhempien tuen tarve häviää. Läheisverkostojen ajattelu näyttäytyy kirjallisessa muodossa hyvin lapsikeskeisenä. (Gripenberg 2005:1–81.)

Läheisneuvonpidosta on tehnyt paljon selvityksiä muun muassa Stakesin erikoistutkija Tarja Heino. Stakes on julkaissut paljon Heinon kirjoittamaa materiaalia läheisneuvonpidosta. Opinnäytetyömme pääasiallisena lähteenä on Tarja Heinon (2000) toimittama Stakesin opas Läheisneuvonpito - uusi sosiaalityön menetelmä, jota täydennämme uudemmillä artikkeleilla aiheesta. Käytössämme ovat Juha-Pekka Vuorion ja Salla Hännisen tuoreet artikkelit Pääkaupunkiseudun läheisneuvonpidosta, jotka julkaistaan Heikki

Waris -instituutin ja Soccan julkaisusarjassa marraskuussa 2008 (Vuorio 2008b ; Hänninen 2008). Läheisneuvonpidosta ei ole vielä tehty uutta opasta, eikä vuoden 2000 Stakesin opas ole toiminut sellaisenaan missään päin Suomea, vaan se on koottu eri puolella Suomea järjestettävien läheisneuvonpitojen tavoista. Perusperiaatteet ovat silti samat joka puolella ja opas on ainoa kirja Suomessa, joka kokoaa läheisneuvonpidon periaatteet yhteen.

4 VOIMAANTUMINEN, DIALOGISUUS SEKÄ VERKOSTOTYÖ LÄHEISNEUVONPIDOSSA

Seuraavassa kappaleessa käsittelemme voimaantumista ja sen ilmenemistä läheisneuvonpidossa. Tämän jälkeen kerromme dialogisuudesta ja verkostotyöstä läheisneuvonpito -menetelmän näkökulmasta.

4.1 Voimaantuminen läheisneuvonpidossa

Voimaantuminen (empowerment) käsitteenä tarkoittaa yksilöiden, ryhmien ja yhteisöjen kykyä ottaa vastuu omasta tilanteestaan ja saavuttaa omat tavoitteensa, jolloin heidän on mahdollista auttaa itseään ja toisia maksimoimaan elämänlaatussa. Voimaantumisen käsite otettiin käyttöön vasta 1980-luvun loppupuolella ja se muotoutuu edelleen. Voimaantumis-sanaa voidaan käyttää monessa eri merkityksessä ja asiayhteydessä, eikä käsite ole yksiselitteinen. (Adams 1996: 1-4) Voimaantumisesta käytetään myös nimitystä valtaistuminen. Suomalaisten tutkijoiden teksteistä selviää, että osa heistä käyttää empowerment -käsitteen suomennoksessa valta-käsitettä ja osa voima-käsitettä. (Siitonen 1999: 82–84)

Empowerment -prosessin luonteen ymmärtämisessä tutkijoiden välillä on myös eroja. Osa pitää vahvan sisäisen voimantunteen kokemista itsestä lähtevänä prosessina. Toiset puolestaan antavat selvästi ymmärtää, että toista ihmistä voidaan voimistaa ja vallan antaminen kuuluu oleellisena elementtinä empowerment -prosessiin. Joidenkin tutkijoiden mukaan valtautumisessa on kyse muutoksesta yksilön itsemäärittelyssä eli minässä ja osallistumisen kautta tapahtuvasta muutoksesta ympäristössä. (Siitonen 1999: 84)

Voimaantuminen metodina tarkoittaa sitä, kuinka sosiaalityöntekijät yrittävät lisätä niiden asiakkaidensa voimavaroja, joilla voimat ovat lopussa. Yhtenä voimaantumisen alakäsitteenä pidetään osallisuutta. (Adams 1996:4.) Adamsin mukaan (1996:30–35) osallisuus määritellään osallistumisen muodoiksi, joissa asiakkailla on aktiivisempi rooli, suurempi valinnan mahdollisuus ja enemmän valtaa vaikuttaa omalta osaltaan päätöksen tekoon ja hallintaan.

Työntekijän tulisi kertoa asiakkailleen erilaisia valinnan mahdollisuuksia toimia omassa tilanteessaan ja antaa heille valita itse paras toimintapa. Työntekijä ei saisi tehdä päätöksiä aikaisempien kokemustensa perusteella, vaan ottaa jokainen asiakas yksilöllisenä tapauksena huomioiden heidän yksilölliset tarpeensa. Työntekijöiden ei tulisi delegoida tehtäviä asiakkailleen vaan antaa koko valta, voimavarat ja keinot päätöksenteossa heille itselleen. (Adams 1996: 177–199.)

Yhtenä voimaantumisen muotona voidaan pitää itseapua (self-help). Itseavulla tarkoitetaan prosessia tai ryhmää, joka yhdistää tai jakaa kokemuksensa yksilölliseksi taikka yhteiseksi hyväksi. Itsensä voimistaminen (self-empowerment) tarkoittaa sitä, että ihminen ottaa vallan omasta elämästään eli valtaistuu. Voimaantuneella henkilöllä on suurempi todennäköisyys olla motivoitunut auttamaan itse muita ihmisiä voimaantumaan. (Adams 1996: 16, 43.) Voimaantuminen lähtee ihmisestä kuitenkin itsestään ja on sisäinen prosessi, johon muut eivät voi vaikuttaa pakolla. Ketään ei voida voimaannuttaa vasten tahtoaan. Toisaalta mahdollisuudet ja haasteellisuus on siinä, että toimintaympäristön olosuhteet ovat merkityksellisiä, ja tämän vuoksi voimaantuminen voi olla jossain tietyssä ympäristössä todennäköisempää kuin toisessa. Toimintaympäristöön liittyvillä kokemuksilla ja näkemyksillä on merkitystä voimaantumisprosessin rakentumisessa, ylläpitämisessä ja vahvistumisessa. Luottamus ympäristön mahdollisuuksiin ja tukeen on tärkeä tekijä sisäisen voimaantumisen syntymisessä. Ihmisen oma luottamus kykyihinsä selviytyä tulevista haasteista vaikuttaa myös sisäiseen voimaantunteeseen. Voimaantuminen vaikuttaa myös sitoutumiseen: vahvasti voimaantunut henkilö on myös vahvasti sitoutunut ja voimaantumaton henkilö on heikosti sitoutunut. (Siitonen 1999:13–14, 57–68.) Läheisneuvonpidossa pyritään luomaan avoin ja rohkaiseva ilmapiiri, jossa voimaantuminen on mahdollista. Osallistujat pyritään sitouttamaan lapsen suunnitelmaan konkreettisilla rooleilla, jolloin he voivat myös voimaantua roolinsa kautta.

Asiakkaiden osallisuus ja valtaistaminen liitetään yleisesti läheisneuvonpitoon, sillä läheisneuvonpito on vahvasti voimavarasuuntautunut ja ratkaisukeskeinen työtapa. Läheisneuvonpito on myös ajattelu- ja lähestymistapa, jossa asiakkaiden ja heidän läheistensä voimavarat, osallisuus ja sitoutuminen saavat tilaa ja jossa ammattilaisten asema ja asiantuntijuus muotoutuvat uudella tavalla (Heino ym. 2005:283)

Läheisneuvonpidossa voidaan tarjota asiakkaille vain osallisuuden mahdollisuuksia ja motivoida heitä siihen, mutta heillä tulee olla oikeus määrittää, miten ja missä vaiheissa he haluavat osallistua. Työntekijöiden mahdolliset pyrkimykset ”osallistaa” tai ”valtaistaa” asiakasta voivat olla asiakkaan näkökulmasta jopa väkinäistä ja pakottavaa. Asiakkaiden aktiivisuuden määrä ja tapa voivat vaihdella työskentelyprosessin eri vaiheissa. Läheisneuvonpidon ei pidä kuitenkaan automaattisesti olettaa tuottavan asiakkaalle osallisuuden kokemusta. (Vuorio 2008b.)

Läheisneuvonpidon tavoitteena on läheisten voimaantuminen. Voimaantuminen näkyy vastuunottona yhteisestä huolenaiheesta, lapsen tilanteesta. Prosessissa läheiset voimaantuvat tekemään yhdessä lapsen suunnitelmaa ja löytämään ratkaisuja ongelmiin. (Heino 2000: 25–26.) Ongelmista kuitenkin puhutaan siitä lähtökohdasta, että se auttaa kaikkia asianosaisia ymmärtämään tilannetta paremmin ja miettimään, kuinka ongelmat olisivat ratkaistavissa ja kuinka ne voidaan tulevaisuudessa välttää. ”Haasteiden ohella aivan yhtä tärkeää on nostaa esille ihmisten voimavarat ja positiiviset ominaisuudet.” (Vuorio 2008b.) Työntekijöiden tarkoituksena ei ole antaa valmiita vastauksia läheisverkostolle vaan tarjota tukea ja asiantuntijuutta lapsen asiassa. Läheisneuvonpidossa asiakkaalla on aktiivinen rooli omaa elämää koskevien asioiden päätöksenteossa. Sosiaalityöntekijä voi ehdottaa lastensuojelun asiakkaana olevalle perheelle läheisneuvonpitoa, joka on perheelle täysin vapaaehtoista. (Heino 2000: 25–26.)

Voimaannuttaminen kuuluu läheisneuvonpitoon hyvin oleellisena osana. Se on vallan antamista, toiminnan ja aloitteellisuuden sallimista, resurssien antamista ja luottamusta. Läheisneuvonpidossa pyritään luomaan sellaiset olosuhteet, joissa voimaantuminen on mahdollista. Tuomalla läheiset yhteen läheisverkostoksi pyritään luomaan voimaannuttava ilmapiiri.

4.2 Dialogisuus läheisneuvonpidossa

Dialogi on tärkeä työkalu voimaantumisen saavuttamiseksi (Adams 1996:60–61). Uusi sivistyssanakirja määrittelee dialogin (kreik. dia`logos) ”kaksinpuhelu, keskustelu, vuoropuhelu, keskustelun muotoinen kirjallinen tuote.” (Uusi sivistyssanakirja, Otava 1997) Kreikankielinen sana dia tarkoittaa ”läpi”, kautta, ja logos ”sanaa” tai ”merkitystä”. Dialogin tavoitteena on saavuttaa uusi ymmärrys, joka muodostaa perustan myöhemmälle ajattelulle ja toiminnalle. Tarkoituksena ei ole välttämättä päästä sopimukseen erimieltä olevien kesken, vaan pyritään luomaan konteksti, jossa uusia sopimuksia on mahdollista solmia. Dialogin ja dialogisuuden välillä on eroa. Dialogi viittaa ihmisten väliseen kommunikaatioon ja dialogisuus omaan maailmankuvaan. (Seikkula-Arnkil 2005: 83–84.)

Se mitä teemme yksityiselämässämme vaikuttaa siihen, kuinka käyttäydymme julkisesti. Ja se miten ajattelemme vaikuttaa siihen, kuinka puhumme toisillemme. Tämä taas määrittää millaisen vaikutuksen teemme toisiin ihmisiin. Liian usein ihmiset kärjistyvät asioita ja riitelevät, sen sijaan että pyrkisivät dialogin avulla luomaan jotain uutta. Dialogi on yhdessä ajattelua, jossa keskustelijat omaksuvat muitakin näkökulmia sen sijaan, että pitäisivät vain tiukasti kiinni omasta näkemyksestään. (Isaacs 1999: 3, 18–19.)

Dialogeja käyttävät monet keskusteluissa, mutta dialogisuus kuvaa enemmän elämänsä asennetta, jossa lähtökohtana on dialoginen suhde. Tätä suhdetta voidaan kuvata yhdessä ajattelun taidoksi. Dialogin vastakohtana on monologi eli yksinpuhelu. Dialogisuudessa puhuja on suhteessa muiden keskustelijoiden kanssa ja ottaa kuulijansa huomioon kokonaisuudessa. (Seikkula-Arnkil 2005: 85–87.) Voimaantumista voidaan tuntea, kun ihminen löytää oman minänsä olevan yhteydessä yhteisön dialogiin ja kokee samanlaisesti voimantunnetta (feeling of power) (Siitonen 1999: 87).

Motivoinnilla ja yhteistoiminnallisuudella on suuri rooli dialogisuudessa. Tavoitteita laatiessa ja niiden merkityksiä avatessa sekä pohtiessa yhdessä kaikki osapuolet sitoutuvat toimimaan yhteisen päämäärän saavuttamiseksi. (Mönkkönen 2007:148.)

Vuorovaikutuksessa pyritään dialogisuuteen, jossa tärkeintä on asiakkaan kuunteleminen ja kohteileminen oman elämänsä subjektina, eikä objektina (Hämäläinen 1999:62–69). Subjektius on käsite jolla tarkoitetaan yksilön käsitystä itsestään ihmisenä, joka kykenee tekemään päätöksiä ja valintoja sekä vaikuttamaan oman elämänsä muotoutumi-

seen omalla toiminnallaan. Heikkoa subjektiutta on se kun asiakas kokee joutuvansa tekemään asioita ulkoisten ehtojen vuoksi. Asiakkaan subjektiuden tukemista voidaan käsitellä muun muassa toiminnan käsitteen kautta. Silloin mietitään, minkälainen toiminta on haasteellista asiakkaalle ja tavoiteltavaa sekä sitouttavaa. Toiminnan haasteellisuutta on kuvattu sosiaalialan keskusteluissa subjektiviteetin, osallisuuden ja voimaantumisen käsitteillä, joilla tavoitellaan toiminnan sisäistä itsenäisyyttä. Toiminta on siis itsessään palkitsevaa ja luo onnistumisen tunteita asiakkaille. (Mönkkönen 2007:142–144.) Läheisneuvonpidon tarkoituksena on juuri auttaa ihmisiä itseapuun ja tuottaa siinä tarvittavaa subjektiutta. Koollekutsujen tehtävänä ei ole tuoda valmiita ratkaisuja läheisneuvonpidon verkostolle, vaan antaa heille apuvälineitä tilanteen selvittämiseen. Dialogi voi olla yksi keino ongelmien ratkaisussa.

Jokainen kysymys ja kommentti työntekijältä tuovat uusia näkökulmia asiakkaan dialogeihin läheistensä kanssa. Tärkeitä verkostotyötä tehdään juuri silloin kun työntekijä muotoilee kysymyksiä ja kommentoi asiakkaan näkemyksiä. (Seikkula - Arnkil: 2005: 7.) Läheisneuvonpidossa koollekutsijat ja sosiaalityöntekijä tuovat uusia näkökulmia tarkentavilla kysymyksillä suunnitelman esittelyvaiheen jälkeen.

Dialogia käydään, taikka ollaan käymättä läheisneuvonpidon eri vaiheissa. Alussa koollekutsuja voi käydä dialogia asiakkaan kanssa selvittäessä lapsen läheisverkostoa. Reinikaisen (2007:69–70) tutkimuksen tuloksien mukaan tiedonanto vaiheessa dialogin käyttöön ei aina pyritä, vaan viranomaiset antavat yksisuuntaisen tiedonantonsa läheisverkostolle. Läheisten oman neuvonpidon aikana voidaan käydä dialogia, mutta viranomaiset eivät siihen lähtökohtaisesti kannusta. Vaarana voi olla myös, että esimerkiksi eniten määräysvaltaa omaava läheinen tekee päätöksiä. Lapsen näkökulmasta dialogisuus läheisneuvonpidossa tarkoittaa osallisuutta päätöksenteossa, joka näkyy lapsen ja aikuisen välisessä suhteessa. Lapsen ja aikuisen välisessä dialogissa käytetään lapselle tuttua kieltä ja vuorovaikutustapoja ja jossa lapsi kokee olonsa turvalliseksi. Kyse ei ole pelkästään tiedon vaihtamisesta vaan yhteisen ymmärryksen rakentamisesta lapsen kanssa.

Läheisneuvonpidon ideologinen lähtökohta, eli miksi menetelmä alun perin kehitettiin, puuttuu kokonaan, jos läheisneuvonpito muuttuu vain kaavamaiseksi tavaksi edetä työskentelyprosessissa ilman koollekutsujen ja sosiaalityöntekijöiden keskinäistä luot-

tamusta, kykyä käydä dialogia läheisverkoston kanssa ja vastaanottaa kritiikkiä. (Heino ym. 2005:283.)

”Läheisneuvonpidossa tiedon ja ratkaisun tuottamisen prosessi on dialoginen, ja siinä asiakkaiden omia määrittämiä pyritään tietoisesti vahvistamaan.” Läheisneuvonpito-prosessissa läheisverkoston jäsenten keskinäinen tuntemus ja havainnot muodostavat yhdessä viranomaisten, ammattilaisten ja asiantuntijoiden tiedon kanssa sen pohjan, jolle suunnitelmia rakennetaan. Näitä suunnitelmia arvioidaan yhteisesti ja jokaisen osallistujan näkökulmasta ja annetaan kaikille mahdollisuus omaa näkökulmaa laajempaan, toisenlaiseen tulkintaan. (Heino ym. 2005: 295, 297; Vuorio 2008b.)

4.3 Läheisneuvonpito ja verkostotyö

Verkostotyötä on tehty jo 1980 -luvun loppupuolelta lähtien Suomessa (Seikkula - Arnkil:2005:7). Verkostotyö määritellään työmuodoksi, jossa toimitaan yhdessä sekä asiakkaan läheisverkoston ja viranomaisverkoston kanssa hyödyntäen jokaisen verkostonjäsenen näkemyksiä asiakkaan tukemiseksi. Verkosto on syytä koota yhteiseen neuvonpitoon, kun asiakkaan ongelmalliseen tilanteeseen liittyy eri ammattiauttajia ja kun asiakkaan omasta läheisverkostosta halutaan saada tukea ongelmien ratkaisuun. (Mönkkönen 2007: 130.)

Verkostotyössä voidaan käyttää erilaisia toimintatapoja. Perheen läheisverkoston esiin saamiseksi ja aktivoimiseksi voidaan käyttää läheisneuvonpitoa. Tavoitteena on tilanteen selkiyttäminen ja toteuttamiskelpoisen suunnitelman laatiminen yhdessä läheisverkoston kanssa. Lastensuojelun hankalissa ja kriisiytyvissä tilanteissa läheisneuvonpidon avulla voidaan myös kartoittaa lähiverkoston näkemyksiä lapsen tai nuoren huollon tai suojelun tarpeesta. (Sosiaaliportti 2008)

Läheisneuvonpidossa on verkostotyön piirteitä ja tarkoituksena on koota lapsen läheisverkosto yhteen tekemään toimivaa suunnitelmaa lapsen elämänlaadun parantamiseksi. Verkostot eivät ole ikuismuodostumia, vaan muuttuvat aika ajoin (Seikkula - Arnkil: 2005: 9). Perinteisessä verkostotyössä käsitellään tunteita ja paljastetaan salaisuuksia, mutta läheisneuvonpidossa keskitytään ongelmien ratkaisemiseen ilman salaisuuksien paljastamista. Erona perinteiseen verkostotyöhön on se, että läheisneuvonpidossa läheiset neuvottelevat ilman viranomaisia. Verkostotyössä ei haeta välttämättä päätöstä, vaan

asiakkaan auttamista, kun taas läheisneuvonpidossa pyritään suunnitelman tai päätöksen tekemiseen. (Kuusisto 2003:1-6)

Verkostotyössä käytetään välineenä verkostokarttaa, jossa kartoitetaan lapsen tukiverkostoja. Verkostokartan kautta voidaan hahmottaa myös niitä suhteita, jotka ovat jollain tapaa haitallisia lapsen tai nuoren kehityksen tai turvallisten kasvuolosuhteiden kannalta. (Sosiaaliportti 2008.) Läheisneuvonpidon valmisteluvaiheessa koollekutsujat tekevät yhdessä läheisten kanssa verkostokartan, jonka avulla selvitetään, keitä läheisiä kutsutaan neuvonpitoon.

Huolen vyöhykkeistöä käyttämällä voidaan arvioida verkoston eri jäsenien huolta lapsesta tai nuoresta. (Kuusisto 2003:3) Läheisneuvonpidossa sosiaalityöntekijä voi ilmaista huolen aiheensa lapsesta huolen vyöhykkeistön avulla (Kuvio 2). Huolen vyöhykkeitä on neljä ja vyöhykkeet jakaantuvat seitsemään eri huolen asteeseen, jonka toisessa ääripäässä on ei huolta tilanne ja toisessa suuren huolen tilanne. Yleensä huolen harmaalla vyöhykkeellä sosiaalityöntekijä ottaa puheeksi läheisneuvonpitomenetelmän ja tarjoaa sitä perheelle, mutta menetelmän käyttö on mahdollista myös muissa vaiheissa (Vuorio 2008a).

Huolen vyöhykkeistön rajat ovat joustavia. Eri työntekijöillä saattaa olla hyvinkin eriasainen huoli samasta lapsesta tai perheestä. Huoli on aina subjektiivinen kokemus, joka liittyy ennakointiin omista toimintamahdollisuuksista tilanteesta. Huoli muuttuu, kasvaa tai häviää, kun omat toimintamahdollisuudet lisääntyvät tai heikkenevät. (Stakes 2008.) Läheisneuvonpidossa prosessin edetessä sosiaalityöntekijän huoli lapsesta pyritään toimivan suunnitelman avulla saada hälvenemään.

Ensimmäisessä huolen vyöhykkeessä työntekijä kokee, että lapsen asiat ovat hyvin. Lapsi kasvaa, kehittyy ja oppii normaalisti sekä hänellä on hyvät kasvuolosuhteet. Toisessa huolen vyöhykkeessä työntekijällä on pieni huoli lapsesta, jopa toistuvasti. Näissä tilanteissa huolen puheeksi ottaminen koetaan suhteellisen helpoksi, koska työntekijä pystyy tarjoamaan tukeaan. Pienen huolen vyöhykkeellä on hyvät mahdollisuudet varhaiseen puuttumiseen. (Stakes 2008.)

Kolmannessa huolen vyöhykkeessä eli niin sanotulla harmaalla vyöhykkeellä työntekijän huoli on tuntuvaa ja kasvaa edelleen. Omat auttamiskeinot on käytetty tai ne ovat

vähissä. Usein tällä alueella esiintyvää huolta on ilmennyt jo pitkään. Tilanteet ja asiakkuudet ovat kuormittavia, tilanteeseen liittyvien tahojen työnjako on usein epäselvää tai muiden tahojen mukanaolosta ei ole tietoa. (Stakes 2008.)

Neljännellä huolen vyöhykkeellä työntekijä arvioi lapsen tai nuoren olevan vaarassa. Huoli on tuntuva ja omat keinot ovat lopussa. Vyöhykkeelle sijoittuvat huolet eivät anna työntekijöille enää mahdollisuutta empimiseen. Työntekijä ennakoi, että lapselle tai perheelle käy todella huonosti, ellei tilanteeseen saada muutosta heti. (Stakes 2008.)

EI HUOLTA	PIENI HUOLI		HUOLEN HARMAA VYÖHYKE		SUURI HUOLI	
1	2	3	4	5	6	7
Ei huolta lainkaan.	Pieni huoli tai ihmettely käynyt mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin vahva.	Huoli tai ihmettely käynyt toistuvasti mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä. Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Huoli kasvaa; luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee. Mielessä toivomus lisävoimavaroista ja kontrollin* lisäämisestä	Huoli tuntuva; omat voimavarat ehtymässä. Selvästi koettu lisävoimavarojen ja kontrollin lisäämisen tarve.	Huolta paljon ja jatkuvasti: lapsi/nuori vaarassa. Omat keinot loppumassa Lisävoimavaroja ja kontrollia saatava mukaan heti	Huoli erittäin suuri: lapsi/nuori välittömässä vaarassa. Omat keinot lopussa. Muutos lapsen tilanteeseen saatava heti

Kuvio 2. Huolen vyöhykkeet (Stakes 2008).

Mönkkösen mukaan kaikki elämän kriisin hoitamiseen liittyvät asiat eivät vaadi sosiaalialan ammattiosaamista, vaan myös ei-ammattillinen läsnäolo on monen asiakkaan kohdalla myös tärkeä voimavara. Asiakastyössä tulisi ottaa huomioon myös tavallisten ihmisten mahdollisuudet auttaa toisiaan kriisi- ja ongelmatilanteissa. (Mönkkönen 2007:157.) Läheisneuvonpidossa on kyse juuri tällaisesta ”maallikko”-auttamisesta, jossa läheisverkosto kokoontuu yhteen tekemään lapsen suunnitelmaa tulevaisuudelle.

5 TUTKIMUSKYSYMYS

Opinnäytetyömme tavoitteena on selvittää koollekutsujien kokemuksia läheisneuvonpidon suunnitelmien toteutumisesta. Tarkoituksenamme on kartoittaa mitä suunnitelmien toteutumisessa on koettu ja havaittu. Eriteltyjä tutkimuskysymyksiä ovat: Miksi suunnitelmat mahdollisesti epäonnistuvat? Mihin tulisi kiinnittää tarkempaa huomiota suunnitelmia laatiessa ja miten epäonnistumiset voitaisiin haastateltavien mielestä välttää?

Lisäksi olemme kiinnostuneita läheisneuvonpitojen suunnitelmien onnistumiseen vaikuttavista tekijöistä. Tarkoituksenamme on tuottaa tietoa läheisneuvonpitomenetelmän parantamiseksi ja kehittämiseksi.

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

Opinnäytetyössämme on kaksi aineistoa, valmiina saatu palautelomakeaineisto sekä teemahaastattelemalla hankittu oma aineisto. Kerromme seuraavaksi palautelomake- ja teemahaastatteluaineistosta. Käymme lopuksi läpi aineistomme keruun vaiheita.

6.1 Palautelomakeaineisto

Käytämme tutkimuksessamme osaksi jo valmista aineistoa, joka on pääkaupunkiseudun läheisneuvonpito-projektin keräämää palautelomakeaineistoa koollekutsujilta vuosilta 2002–2007. Lomakkeita ei ole käsitelty aikaisemmin ja tämän vuoksi Heikki Waris -instituutti tarjosi niitä opinnäytetyömme aineistoksi, jotta palautteet saataisiin analysoidua. Palautelomakkeita on kerätty myös vanhemmilta, muilta läheisverkoston jäseniltä ja sosiaalityöntekijöiltä. Palautteita on kerätty ensimmäisen läheisneuvonpidon kokouksen jälkeen, sekä erikseen seurantakokouksen jälkeen. Käytämme aineistonamme juuri seurantakokouksen jälkeen kerättyjä koollekutsujien täyttämiä palautelomakkeita lopullisista arvioista läheisneuvonpitojen toteutumisesta.

Olemme erityisen kiinnostuneita varsinkin lomakkeen kohdasta, jossa kysytään mitä olisi tarvittu, jotta suunnitelma olisi toiminut paremmin? Mikä oli ongelmana? (Liite 1, G-kohta) Tämä palautelomakeaineisto on niin sanottua sekundaariaineistoa, jota täydennämme omalla primaariaineistolla eli teemahaastatteluaineistolla (Hirsijärvi-Remes-

Sajavaara 2008: 181). Palautelomakkeita on yhteensä 83 kappaletta. Omaa aineistoa keräsimme teemahaastatteluilla, jonka kohderyhmänä olivat kolme koollekutsujaa.

6.2 Teemahaastatteluaineisto

Teemahaastattelu on keskustelunomainen tilanne, jossa teemoja käydään vapaamuotoisesti läpi, niin että jokaisen haastateltavan kanssa ei välttämättä keskustella kaikista teemoista yhtä laajasti. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä, sillä kysymysten tarkka muoto puuttuu, mutta aihepiirit eli teemat ovat tiedossa ja kaikille haastateltaville samat. Haastattelijoilla ei ole valmiita kysymyksiä, vaan tukilista käsiteltävistä asioista. Haastattelijoiden tehtävänä on varmistaa, että kaikki ennalta määrätyt teemat käydään läpi haastatteluissa. Teemahaastattelun tuloksia voidaan analysoida ja tulkita sekä kvalitatiivisesti että kvantitatiivisesti. (Hirsjärvi ym. 2008: 203–207 ; Eskola – Suoranta 2001: 86.)

Teemahaastattelussa korostetaan ihmisten tulkintoja asioista, heidän asioille antamiaan merkityksiä sekä sitä, miten merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. Se ei edellytä tiettyä kokeellisesti aikaansaatua yhteistä kokemusta, vaan lähtee oletuksesta, että kaikkia yksilön kokemuksia, ajatuksia, uskomuksia ja tunteita voidaan tutkia tällä menetelmällä. (Hirsjärvi- Hurme 2000: 48).

Valitsimme teemahaastattelun tutkimusmenetelmäksemme, koska aihe on melko tuntematon ja koska teemahaastattelu on joustava tapa saada tuloksia aiheesta, joka ei ole yleistettävissä. Koollekutsujien kokemuksia on selvitetty jo aiemmin Heikki Waris -instituutin keräämillä strukturoiduilla palautelomakkeilla, joiden vastauksia jäsensimme haastatteluissa käytetyissä teemoissa.

Tarkemmin teemat tulevat kyselylomakkeiden (Liite 1, G-kohta) vastauksista, jotka käsittelevät läheisneuvonpidon ongelmia ja epäonnistumisia. Teemojamme ovat viranomaisten tuki, vanhempien aktiivisuus, läheisverkoston aktiivisuus, suunnitelmien tarkkuus ja vanhempien päihdeongelmat. Viimeisenä teemana keskustelemme miten edellä mainitut ongelmat voitaisiin välttää ja kääntää onnistumisiksi. Apukysymyksinä teemoihin olivat esimerkiksi; milloin läheisneuvonpito on onnistunut ja mitä siihen on tarvittu? Mitä ongelmia viranomaisten tuessa on ollut? Miksi epätarkkoja suunnitelmia hyväksytään? Teemahaastattelun runko on liitteenä opinnäytetyössämme. (Liite 2) Lä-

hetimme teemat haastateltavillemme etukäteen, jotta he halutessaan pystyivät valmistautumaan haastatteluun.

6.3 Teemahaastatteluaineiston keruu

Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa tarvitaan juuri sen verran kun aiheen ja asetetun tutkimustehtävän kannalta on välttämätöntä. Yksi tapa ratkaista kysymys aineiston riittävydestä on sen kylläntyminen eli saturaatio. On kaikin puolin järkevää ajatella aineistoa olevan tarpeeksi, kun uudet tapaukset eivät enää tuo tutkimusongelman kannalta uutta tietoa eli aineisto alkaa niin sanotusti toistaa itseään. (Eskola & Suoranta 1998, 62–63.) Tehtyämme kolme haastattelua, päädyimme siihen, että aineisto on riittävä tutkimuksemme tarpeisiin. Kolmannessa haastattelussa huomasimme useiden vastausten jo toistuvan, emmekä saaneet enää opinnäytetyömme kannalta uutta tietoa haastateltavaltamme.

Haastattelimme kolmea koollekutsujaa keväällä 2008. Päädyimme ensimmäiseksi haastattelemaan Pääkaupunkiseudun läheisneuvonpitoprojektin päätoimista koollekutsujaa, joka oli esittelemässä projektia koulun hanke-infossa. Pääkaupunkiseudun läheisneuvonpitoprojektin projektipäällikkö Juha-Pekka Vuorio suositteli meille tämän jälkeen kahta muuta haastateltavaa, jotka ovat toimineet alusta asti projektin osa-aikaisina koollekutsujina.

Ensimmäinen ja toinen haastattelumme tehtiin Heikki Waris – instituutin tiloissa. Kolmannen haastattelun teimme koollekutsujan vakituksessa työpaikassa sosiaaliasemalla. Haastattelut kestivät 45 minuutista tuntiin. Haastattelutilanteet olivat luonteeltaan kii-reettämiä ja rentoja.

Haastattelut nauhoitimme haastateltavien suostumuksella. Nauhoituksella pyrimme lisäämään tutkimuksen luotettavuutta. Haastatteluaineiston muuttamista tekstimuotoon kutsutaan litteroinniksi. Litterointi helpottaa tutkimusaineiston analysointia eli sen järjestelmällistä läpikäyntiä, aineiston ryhmittelyä ja luokittelua. (Vilka 2005:115–116.) Litteroimalla haastattelut nauhalta sanasta sanaan, saimme haastateltavien näkemykset kirjattua tarkasti analysointia varten.

Ensimmäinen haastattelumme epäonnistui rikkiinäisen kasettinauhurin takia ja jouduimme tekemään haastattelun uudelleen. Uusimme ensimmäisen haastattelun vasta

muiden haastattelujen jälkeen, koska halusimme varmistaa opinnäytetyön ohjaajiltamme haastattelun uusimisen eettisyyden. Yhtenä ongelmana haastatteluiden toteutuksessa ja litteroinnissa oli myös häiritsevä taustameteli, haastateltavien paikoittain epäselvä puhe ja papereiden selauksesta aiheutuva rahina, josta johtuen jouduimme kuuntelemaan nauhat ja tietyt lauseet useaan otteeseen.

7 AINEISTON ANALYYSI

Analyysillä tarkoitetaan empiirisen tutkimuksen yhteydessä aivan arkisia asioita, kuten aineiston lukemista huolellisesti, tekstimateriaalin järjestelyä, sisällön ja/tai rakenteiden erittelyä, jäsentämistä ja pohtimista. Analyysi voi olla myös sisällöllisen aineksen luokittelemista esimerkiksi eri aiheiden ja teemojen perusteella. Ideana on siis saada kirjavasta ja toisinaan runsaasta tekstimassasta "tolkkua" – kiteyttää haastattelujen tai kertomusten sisältöjä tai rakennetta ja tarkastella tutkimusongelmien kannalta keskeisten seikkojen esiintymistä ja ilmentymistä teksteissä. Analyysissa on kyse aineiston tarkastelemisesta huolellisesti, sen koettelemisesta vertaillen sen sisältöä. Analyysin avulla tutkija myös lisää aineiston informaatioarvoa: hän tiivistää aineistoa ja tulkitsee sitä sekä käy vuoropuhelua teorian, empirian ja oman ajattelunsa kanssa. Loppujen lopuksi tutkijalla tulisi olla kasassa jotain enemmän kuin vain aineistoa alkuperäismuodossaan. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Käymme seuraavissa kappaleissa aluksi läpi valmiin palautelomakeaineiston analyysin ja sen jälkeen siirrymme teemahaastatteluaineiston teemoitteluun sekä sisällönanalyysi – menetelmän käyttöön.

7.1 Palautelomakeaineiston analyysi

Heikki Waris instituutin keräämää koollekutsujien täyttämää palautelomakeaineistoa on yhteensä 83 kappaletta vuosilta 2002–2007. Keskityimme G-kohdan vastaukseen (Liite 1), jossa kysytään mitä olisi tarvittu, jotta suunnitelma olisi toiminut paremmin ja mikä oli ongelmana. Yhteensä 24 palautelomaketta oli tältä kohdalta jätetty täyttämättä. Ilmeisesti näissä tapauksissa suunnitelmat ovat onnistuneet, tai koollekutsijat eivät ole jaksaneet vastata kysymykseen. Vastausprosentti g-kohdan kysymykseen oli 71 %. Päätelimme että 71 prosentissa tapauksista on ollut joitakin ongelmia suunnitelman to-

teutumisessa. Useimmiten palautelomakkeiden vastaukset olivat lyhyesti tai yhdellä sanalla ilmaistuja.

Laadullisen analyysin tueksi voidaan laskea erilaisiin teemoihin kuuluvien elementtien lukumääriä. Toisinaan laskeminen estää analyysin jäämistä vain tuntumaksi tai oletta- muksiksi. Siksi onkin hyvä, että tutkija tekee jonkinlaisia laskelmia edes itseään varten, vaikkei frekvenssejä varsinaisessa raportissa esittäisikään. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Kävimme kaikki vastauslomakkeet lävitse ja laskimme kuinka monta kertaa jokin tietty aihe toistuu ja tämän perusteella valitsimme viisi useimmin mainittua ongelmaa tee- moiksi haastatteluihimme. Muut lomakkeissa mainitut ongelmat esiintyivät vain muu- taman kerran, joten emme ottaneet niitä käsiteltäväksi haastatteluissa.

7.2 Teemahaastatteluaineiston analyysi

Litteroimme, eli puhtaaksikirjoitimme sanasta sanaan aineiston haastattelujen jälkeen. Litteroitua tekstiä tuli jokaisesta haastattelusta 10–15 sivua. Toinen meistä litteroi yhden ja toinen kaksi haastattelua. Sovimme etukäteen, että jätämme litteroinnista pois hy- mähdykset tai yskäisyt, jotta litteroimamme tekstit olisivat mahdollisimman yhdenmu- kaiset. Litterointeja purkaessamme käytimme väreillä koodaamista joka tarkoittaa käy- tännössä värillisten fonttien käyttämistä haluttujen tekstikohtien merkitsemiseen tai vä- reillä maalaamista koodien tunnuksiksi (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Ha- lusimme koodata eri haastateltaviemme puheissa esiintyvät samat aihealueet ja valit- simme kullekin teemahaastattelun teemalle oman päävärin eli teemoittelimme aineiston. Väreillä koodaaminen ja teemoittelu helpotti näin litteroimiemme haastattelujen käsitte- lemistä.

Sisällönanalyysissä aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja tii- vistäen. Tutkittavat tekstit voivat olla melkein mitä vain: kirjoja, päiväkirjoja, haastatte- luita, puheita ja keskusteluita. Sisällönanalyysin avulla pyritään muodostamaan tutkitta- vasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin. Sisällönanalyysin avulla saadaan aineisto järjestetyksi johtopäätösten tekoa varten. (Tuomi – Sarajärvi 2003, 105.) Etsimme yhtä- läisyyksiä ja eroavaisuuksia litteroiduista haastatteluista sekä tiivistimme aineistoa. Ra- jasimme aineistosta pois epäolennaiset keskustelunaiheet, jotka eivät vastanneet tutki-

muskysymykseemme tai liittyneet teemoihin. Kiinnitimme huomiota aineistossa voimaantumisen, dialogisuuden ja verkostotyön esiintymiseen haastateltavien puheessa.

8 TULOKSET

Teemahaastattelujen tulokset syvensivät palautelomakeaineiston tuloksia. Kysyessämme haastateltaviltamme teemojen ulkopuolisia ongelmia, he kokivat, että teemamme kattavat suurimmat ongelmakohdat suunnitelmissa. Yksikään haastateltava ei maininnut muita ongelmia näiden teemojen lisäksi. Seuraavissa kappaleissa käymme läpi aluksi valmiin palautelomakeaineiston tulokset ja sen jälkeen teemahaastattelujen tulokset teemojen mukaan.

8.1 Palautelomakeaineiston tulokset

Ongelmakohtina nähtiin usein muun muassa vanhempien sitoutuminen suunnitelmaan, viranomaisten ja varsinkin sosiaalityöntekijöiden tuen puute, läheisverkoston passiivisuus, suunnitelmien epätarkkuus ja vanhempien päihdeongelmat. Jokainen edellä mainittu ongelma esiintyi palautelomakkeissa 4-15 kertaa. (Taulukko 1.) Muodostimme teemahaastattelujen teemat näistä eniten esiintyneistä ongelmista suunnitelmissa. Palaute-lomakkeiden tulokset ovat suppeita ja monitulkintaisia lyhyiden ilmaisujen takia.

Lisäksi ongelmia tuottivat riittävän seurannan puute, lapsen terapian järjestäminen, vanhempien avun pyytäminen läheisverkostolta (ylpeys), verkoston sisäiset jännitteet, suunnitelman mielekkyys vanhemmalle, vanhempien riittävä tukeminen, sosiaalityön resurssit, seurantakokousten välillä liian pitkä aika, sosiaalityöntekijöiden huolenaiheiden vähäinen huomioiminen, perheen ongelmien suuruus ja muutokset verkostossa. Edellä mainitut ongelmat esiintyivät kuitenkin alle neljä kertaa koko aineistossa ja siksi emme vähäisen esiintymismäärän takia valinneet niitä teemahaastattelun teemoihin.

SUUNNITELMISSA ESIINTYVIÄ ONGELMIA	Viranomaisten tuen puute	Vanhempien sitoutuminen ja aktiivisuus	Läheisverkoston passiivisuus	Suunnitelmien epätarkkuus	Vanhempien päihdeongelmat
ESIINTYMISMÄÄRÄT	13	15	7	7	4

TAULUKKO 1. Yleisimmät ongelmat suunnitelmissa palautteiden mukaan.

8.2 Teemahaastattelujen tulokset

Koollekutsujien mukaan suunnitelmien toteutumiseen vaikuttaa suuresti läheisten, vanhempien ja viranomaisten sitoutuminen suunnitelmaan. Sitoutuminen tapahtuu siten, että henkilö ottaa konkreettisen roolin lapsen suunnitelmassa. Käytämme suorissa lainauksissa haastateltavistamme pseudonyymejä, eli salanimiä, jotta säilyttäisimme heidän yksityisyytensä.

8.2.1 Viranomaisten tuki

Ensimmäisenä teemana haastatteluissa oli viranomaisten tuki ja mitä ongelmakohtia siinä on ilmennyt. Kaikki kolme haastateltavaamme kertoivat yhdeksi keskeiseksi ongelmaksi sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuden kesken läheisneuvonpitoprosessin.

Koska sit saattaa oikeeesti olla et siel on sossu vaihtunu parikin kertaa seuranta-aikana, eikä oo esimerkiksi ollenkaan perehtyny siihen aiempaan suunnitelmaan tai vastannut siitä mitä siellä on hänen tehtävikseen todettu, elikkä se on tällainen iso ongelma edelleenkin se vaihtuvuus. (Minna)

Ongelmana joissakin prosesseissa on ollut myös se, että sosiaalityöntekijä ei ole löytänyt omaa rooliaan suunnitelmassa tai ei ole hoitanut tehtäviä, joihin on suunnitelman teko vaiheessa sitoutunut. Prosesseissa on ollut vaikeaa saada aikuisten omia työntekijöitä paikalle kertomaan asiantuntijaroolissa aikuisten henkilökohtaisesta tilanteesta. Näissä

tilanteissa esimerkiksi yksi aikuispsykiatrian poliklinikka on vedonnut rajallisiin resursseihin ja ilmoittanut etteivät he osallistu läheisneuvonpitoihin. Yksi ongelmakohta viranomaisten tuessa on myös ollut sosiaalityöntekijöiden tietämättömyys ja kokemattomuus läheisneuvonpidosta.

..sosiaalityöntekijällä ei oo aiempaa kokemusta läheisneuvonpidosta eikä hän oo koskaan nähnyt yhtään läheisneuvonpidossa tehtyä suunnitelmaa..(Minna)

Koollekutsujat olivat havainneet neuvonpidon alussa hyväksi esittää kysymyksen läheisverkostolle, minkälaista tukea he odottavat viranomaisilta.

...me huomattiin sitten totaa, että oikeestaan läheisverkostot eivät juurikaan pyytäneet mihinkään tukea viranomaisilta, eli me oletettiin sitten et läheiset ajattelee et heidän on pakko hoitaa itse kaikki. Ja silloin sit otettiin tää kysymys viranomaisten tuesta mukaan ja sen jälkeen sit se on ollu sielä. (Leena)

Läheisneuvonpitomenetelmän alkuvaiheissa tällaista kysymystä ei ollut ymmärretty kysyä, jolloin läheiset eivät olleet tietoisia, että heillä on oikeus viranomaisten tukeen.

8.2.2 Vanhempien aktiivisuus

Yhtenä teemana oli vanhempien aktiivisuus, josta haastateltavistamme kaksi toi esille näkökulman, että jotkut vanhemmista kokevat läheisneuvonpitoon osallistumisen pakolliseksi, josta voi johtua vanhempien huono motivoituneisuus ja sitoutuminen suunnitelmaan.

... varmasti yks tekijä on kans se että kuinka pakko vanhempien on ollu suostua siihen läheisneuvonpitoon eli suunnilleen vaihtoehdot on et nyt läheisverkosto koolle tai lapsi sijotetaan et tähän täytyy löytyä joitain ratkaisuja näihin asioihin. Ja silloinhan se ei tuu se motivaatio vanhemmilta itseltään välttämättä lähteä kauheesti tekemään asioiden hyväksi vaan että heidän on pakko suostua siihen ja he eivät oo sitten sillä tavoin sitoutuneita siihen suunnitelmaan. (Minna)

Vanhempien aktiivisuuteen vaikuttaa myös heidän oma psyykkinen kuntonsa sekä mahdollinen päihteiden käyttö. Kun vanhemmilla itsellään on pahoja ongelmia, silloin suunnitelmasta kiinni pitäminen voi olla vaikeaa. Pelkona vanhemmilla on myös salaisuuksien paljastuminen läheisverkostolle sekä syyllisyys ja häpeä perheen tilanteesta. Haastateltavamme mainitsivat myös ongelmaksi, vanhempien sivuuttamisen suunnitel-

maa tehtäessä. Esimerkiksi on vahvoja verkostoja, joissa läheiset ottavat mielellään vastuuta ja vanhempien rooli jää huomioimatta kokonaan. Yksi vanhempien aktiivisuuteen vaikuttava tekijä on se, että jakavatko vanhemmat ja työntekijät saman huolen lapsen tilanteesta. Vanhemmat saattavat olla erimieltä ongelmien vakavuudesta kuin työntekijät. Joissakin tapauksissa voi olla lapsen edun mukaista, että läheisneuvonpito prosessin aikana hänet sijoitetaan uuteen kotiin, jos vanhemmat eivät ole millään tavalla motivoituneita hoitamaan lastaan.

8.2.3 Läheisverkoston aktiivisuus

Läheisverkoston aktiivisuus -teemasta oli haastateltavillamme pelkästään positiivista sanottavaa. Läheisverkoston ei tarvitse välttämättä olla laaja, vaan pienikin aktiivinen verkosto voi olla riittävä tuki lapselle.

Mitä sillä sitten ymmärretään sillä läheisverkoston aktiivisuudella, mutta kun sen mä ymmärrän niin, että se on sitä, että ne jokainen sieltä ottaa itelleen jonkun tehtävän ja hoitavat kyllä helkkarin hyvin. Ja sitten sinne jää joku ydinjoukko, että jos on isokin läheisverkosto, niin loppupeleissä sinnehan jää sitten muutamat ihmiset tai kaks joskus jopa yks..ne on kyllä sitten ottanut siis..olleet aktiivisia siinä roolissa. (Anne)

Läheisverkoston aktiivisuus näkyy haastateltaviemme mukaan siten, että verkosto pitää yhteyttä jo etukäteen ennen neuvonpitoa, hankkii tietoa ja pohtii yhdessä asioita. Seurantakokouksessa aktiivisuus näkyy selkeillä roolijaoilla ja konkreettisen suunnitelman toteuttamisella.

Me yleensä sanotaan et kannattaa kutsua myöskin semmosii ihmisiä, vaikka niillä ei oookkaan siinä niinku konkreettisesti siinä arjessa mahdollisuutta olla tukena, ne tuntee kuitenkin hyvin teidän perheen ja pystyy olemaan apuna siinä suunnitteluvaiheessa mitä te käytte keskenänne. Ja sitäkin kautta sitä tulee siihen ekaan neuvonpitoon paljokin sitä väkeä ja sitten sieltä karsiutuu ne jotka ovat olleet vaan suunnitteluapuna. Ja tota jäljelle jää ne jotka konkreettisesti pystyy tekemään. (Minna)

Usein ensimmäiseen neuvonpitoon osallistuu paljon läheisiä, joista seurantakokoukseen mennessä karsiutuvat pois ne henkilöt, joilla ei ole selkeää roolia lapsen suunnitelmassa. Suuri osallistujamäärä ei kuitenkaan ole huono asia, vaan nekin joilla ei ole aktiivista roolia suunnitelmassa, voivat antaa paljon suunnitelman tekovaiheessa.

8.2.4 Suunnitelmien tarkkuus

Suunnitelmien tarkkuudesta kysyessämme haastateltavamme totesivat epätarkkuuksien syyksi sosiaalityöntekijöiden kokemattomuuden läheisneuvonpitoon liittyen, koska heidän vastuullaan on suunnitelman tarkentaminen ja hyväksyminen. Suunnitelmien tarkkuuteen vaikuttaa myös läheisten epärealistisuus ensimmäistä suunnitelmaa tehtäessä. Suunnitelmassa ei tarvitse tarkasti mainita asioita, jotka sujuvat jo ennestään ihan hyvin, vaan kiinnittää huomiota asioihin, jotka vaativat muutosta. Yleensä ensimmäisessä neuvonpidossa tehty suunnitelma ei ole kovinkaan konkreettinen ja lopullinen, vaan se tarkentuu seuraavissa seurantakokouksissa. Joskus ensimmäinen seurantajakso saattaa mennä ihan hyvin pelkästään jo siksi, että ihmiset ovat innostuneita, mutta toisessa seurantakokouksessa alkuinnostuksen laannuttua huomataan epärealistisuutta ja puutteita suunnitelmassa.

Et ekassa neuvonpidossa tehdään suunnitelmia jotka ei välttämättä oo ihan realistisia... Et se mitä useimmiten siinä prosessissa tapahtuu on se, että se eka suunnitelma saattaa olla vähän epärealistinen ja epätarkka mut heidän annetaan kokeilla et miten se homma toimii muutaman kuukauden ajan ja he huomaa sitten et eihän tää toiminukkaan tai toimii joltain osin tai et joiltain osin ois pitäny tarkemmin sopia taikka oltii epärealisteja tuon ja tuon asian suhteen, ni sitten ne seuraavat suunnitelmat on usein hirveen paljon konkreettisempia.(Minna)

Haastateltavat näkivät yhtenä ongelmana myös läheisten väsymisen neuvonpitojen venyessä useiden tuntien mittaisiksi, joka aiheuttaa sen, ettei suunnitelmia jakseta hioa loppuun asti ja tehdä tarpeeksi konkreettiseksi.

Se on ihan totta että suunnitelman esittelyvaiheessa monta kertaa ollaan aika väsyneitä ja sit taas se koollekutsujan koiranvirka et täytyy yrittää pitää sitä tunnelmaa yllä että ihmiset kuitenkin jaksaa loppuun asti et siinä joutuu vähän välillä kuulemaan ikäviäkin kommentteja kun vaan aina jankkaa ja tarkistaa et kuulinko mä oikein ja oliko näin ja tarkistaa sosiaalityöntekijältä jos he ei oo aktiivisia. (Leena)

Koollekutsijat näkivät ongelmallisena joskus sen, ettei tieto kulje eri tahojen välillä. Esimerkiksi koollekutsujilla ei aina ole tietoa siitä, että jotain asiaa on jo aiemmin kehitetty eivätkä he voi silloin kyseenalaistaa, että kannattaako sellaista suunnitelmaan tehdä, joka ei ole aiemminkaan toiminut. Läheiset tekevät myös sellaisia suunnitelmia, joita ei ole aikaisemmin kehitetty ja ne eivät välttämättä ole toimivia.

8.2.5 Vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat

Vanhempien päihdeongelmat – teemasta keskustellessamme haastateltavamme olivat yhtä mieltä siitä, että läheisneuvonpito ei ole oikea paikka vanhemman päihde- tai mielenterveysongelmien ratkomiseen, vaan lapsi on keskipisteenä.

...tämän kokouksen tehtävänä on miettiä et miten niistä ongelmista huolimatta lapset saavat sen mitä lapset tarvitsevat taikka sitten saatetaan sopia siitä et mikä on se paikka ja aika ja keitä on läsnä sellasessa tilaisuudessa kun niistä puhutaan. Mut läheisneuvonpidon tärkein tehtävä on kuitenkin turvata ne lapset... (Minna)

Vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmia ei kuitenkaan sivuuteta, vaan niistä voidaan keskustella lapsen näkökulmasta. Neuvonpidossa vanhempia voidaan ohjata hakemaan apua erilaisista vaihtoehdoista, mutta tämä ei saa viedä huomiota pois lapsen edun turvaamisesta. Neuvonpidossa voidaan sopia vanhempien kuntoutumisesta ja edellyttää esimerkiksi päihdearviointia ja kontaktia psykiatriselle poliklinikalle, jos se on lapsen edun mukaista. Seurannassa voidaan arvioida vanhempien kuntoutumisen toteutumista, vaikka kyseessä onkin lapsen suunnitelman arviointi.

8.2.6 Kokemuksia onnistumisista

Kysyessämme haastateltaviltamme milloin läheisneuvonpito on onnistunut, saimme monipuolisia vastauksia. Parhaimmillaan läheisneuvonpito on onnistunut silloin, kun lastensuojelunasiakkuus loppuu eli suunnitelma on ollut toimiva ja ”rupee kantamaan itsellään”. Onnistumista kuvaa myös hyvin haastateltavamme sanat:

Silloin kun kaikki lähtee sieltä sen kymmenen senttiä pidempinä pois. ...että sä autat sitä liekaa että ne saa siellä niitä tunnemöykkyjä puhuttua..(Anne)

Onnistumista on se, kun ne läheiset ovat aidosti motivoituneita saapuessaan kokoukseen ja haluavat saada aikaan muutoksia. Tärkeätä on, että läheisille annetaan riittävä tieto tilanteesta, jotta he voivat ratkaista olennaisia asioita. Se että läheiset tiedostavat omat voimavaransa ja sen, mihin ovat valmiita sitoutumaan, on keskeistä suunnitelman toimimisen kannalta. Onnistumisen kannalta on tärkeätä myös kirjata ylös ne asiat, jotka jo toimivat ja ovat hyvin lapsen kohdalla ja näin voimaannuttaa verkostoa.

8.2.7 Ongelmista onnistumisiksi

Viimeisenä teemana keskustelemme miten edellä mainitut ongelmat voitaisiin välttää ja kääntää onnistumisiksi. Haastateltavamme korostivat valmisteluvaiheen tärkeyttä koko prosessin onnistumisen kannalta ja kertoivat tärkeäksi tehtäväkseen läheisten innostamisen ja motivoimisen tulevaan kokoukseen.

Hyvällä valmistelulla, ehdottomasti hyvällä valmistelulla...siis sen ensimmäisen neuvonpidon valmistelut toki myös sen seurantakokouksen valmistelut mut erityisesti sen ensimmäisen kokouksen hyvä valmistelu on ykkösasia. Että tota mitä paremmin valmisteltu neuvonpito niin sitä paremmin se itse neuvonpito myös sujuu ja se sujuu myöskin nopeemmin..(Minna)

Haastateltavat kertoivat koollekutsujan roolissa pysymisen vaikeuksista, mutta korostivat oman työnsä vaikuttamisen mahdollisuuksista. Koollekutsujana tärkeää on tarkentaa suunnitelmaa esittelyvaiheessa ja kysyä oikeanlaisia kysymyksiä verkostolta. Koollekutsijat voivat myös pyrkiä tarkistamaan, että kaikki läheiset ovat suunnitelmasta samaa mieltä esittelyvaiheessa, eikä kukaan jäisi sivuun päätöksenteossa.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Teemahaastattelujen tulokset vahvistivat palautelomakkeiden tuloksia. Saamiemme vastausten perusteella voidaan tulkita, että läheisneuvonpito on toimiva menetelmä lastensuojelussa. Haastateltaviemme mukaan täysin epäonnistuneita prosesseja ei ole juuri lainkaan ja he ovat olleet tyytyväisiä menetelmään. Tutkimuskysymyksemme keskittyi siihen, mitä suunnitelmien toteutumisessa on koettu ja havaittu, mutta saimme haastatteluissa tietoa koko läheisneuvonpitoprosessissa esiintyvistä asioista, jotka vaikuttavat oleellisesti myös suunnitelmien toteutumiseen. Vaikka suunnitelmissa on ollut ongelmia, se ei tarkoita sitä, että koko suunnitelma olisi epäonnistunut, vaan sitä hiotaan lisää.

Vaikka 71 %: ssa palautelomakkeista oli mainittu erilaisia ongelmia läheisneuvonpidon suunnitelmissa, niin teemahaastattelujemme tulosten perusteella käy ilmi, että onnistuneetkin prosessit ovat kohdanneet epäonnistumisia ja ongelmia. Ongelmat kuuluvat

olennaisesti hyväänkin läheisneuvonpitoprosessiin ja niiden kautta suunnitelma muokkautuu paremmaksi.

Suunnitelmien epätarkkuus ei myöskään tarkoita automaattisesti epäonnistumista, vaan suunnitelmat tarkentuvat seuraavissa seurantakokouksissa. Läheisneuvonpidoissa on annettu läheisten tehdä epärealistisia suunnitelmia, koska virheiden kautta myös opitaan parhaiten ja löydetään uusia tapoja toimia. Viranomaisten suorat neuvot verkostolle eivät ole yhtä tehokkaita muutoksen aikaansaamisessa, kuin verkoston itse kokeilemat ja hyväksi tai huonoksi havaitsemat keinot.

Tulosten mukaan yksi ongelmakohta suunnitelmien toteutumisessa on sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus sekä heidän vähäinen tietonsa ja kokemattomuutensa läheisneuvonpitomenetelmän käytöstä. Tulevaisuudessa, jos läheisneuvonpidosta halutaan pysyvä toimintamalli, tulisi kiinnittää huomiota eritoten sosiaalityöntekijöiden sitoutumiseen. Läheisneuvonpidon alkaessa sosiaalityöntekijöiden tulee tiedostaa prosessin luonne, sen kesto sekä sitoutua menetelmän periaatteisiin. Heidän tulee tiedostaa oman roolinsa merkitys perheelle ja läheisille sekä pyrkiä dialogiin verkoston kanssa. Sosiaalityöntekijöiden tulee sitoutua tapaamaan perhettä ja lasta säännöllisesti myös seurantavaiheen aikana.

Läheisten aktiivisuudessa oli palautelomakkeiden mukaan esiintynyt ongelmia, mutta haastattelujen tulokset olivat päinvastaisia. Tuloksissa korostuivat verkostojen aktiivisuus ja läheisten kyky ottaa vastuuta. Yksi mahdollinen selitys ristiriitaiseen tulokseen voi olla haastateltavien määrä. Haastattelimme kolmestatoista koollekutsujasta vain kolmea. Toinen mahdollinen syy on, että 83 lomakkeesta vain seitsemässä oli mainittu kyseinen ongelma, joten prosentuaalinen ongelman esiintyminen oli pieni. Haastattelimme kuitenkin ainoata päätoimista koollekutsujaa, jolla on eniten kokemusta läheisneuvonpidoista.

Jotta voimaantuminen olisi mahdollista läheisneuvonpidossa, kaikilla tulisi olla suunnitelmassa konkreettinen rooli ja tehtävä. Tämä edellyttää sitoutumista lapsen suunnitelmaan. Kun verkoston jäsenet ovat voimaantuneet, saadaan aikaan tarkkoja suunnitelmia, joissa jokainen tietää oman tehtävänsä. Läheisneuvonpidossa voi myös käydä niin, että joku läheisistä tai vanhemmista jää ilman selkeää roolia, vaikka haluaisikin sitoutua lapsen suunnitelmaan. Tämä johtuu usein läheisverkostossa olevista vahvoista persoonista ja sisäisistä jännitteistä.

Voimaantuminen tapahtuu läheisneuvonpidon prosessin aikana, eivätkä kaikki läheisverkostoon alussa kutsutut henkilöt välttämättä koe voimaantumista ja yleensä nämä henkilöt jäävät pois prosessista. Jäljelle jäänyt ydinjoukko on voimaantunut ja sitoutunut, sekä löytänyt oman roolinsa lapsen suunnitelmassa.

Projektipäällikön kanssa käymiemme keskustelujen perusteella, voimme myös todeta, että sosiaalityöntekijällä on tärkeä rooli viritellä läheiset dialogiin tiedonantovaiheessa esitettävien kysymysten ja huolten kartoitusten avulla (Vuorio 2008a). Dialogin käyminen on avain onnistumiseen. Tähän tarvitaan avointa ilmapiiriä ja erityisesti tiedon jakamista.

Mahdollisia syitä siihen, ettei dialogia pääse syntymään tiedonantovaiheessa ovat edellä mainittu sosiaalityöntekijöiden kokemattomuus menetelmän käytöstä sekä asennoituminen väärällä tavalla perheen tilanteeseen. Läheisneuvonpidossa ei ole tarkoituksena se, että sosiaalityöntekijä on auttajan ja läheiset autettavan roolissa, vaan kaikki ovat tasarvoisia keskustelukumppaneita. Osa sosiaalityöntekijöistä kuitenkin pitää tiukasti kiinni omasta auttajan roolistaan, eikä näe uutta tapaa toimia.

Haastattelemamme koollekutsijat korostivat dialogisuuden ja voimaantumisen merkitystä läheisneuvonpidossa. He kertoivat yhdeksi koollekutsujan tärkeimmäksi tehtäväksi läheisten motivoimisen ja innostamisen. Läheisverkoston voimaantumiseen vaikuttaa myös positiivisen palautteen antaminen, arvioinnissa ei pelkästään keskitytä negatiivisiin puoliin, vaan tuodaan esiin niitäkin asioita jotka jo ovat hyvin.

Suunnitelmien onnistumiseen vaikuttaa koollekutsujien hyvä valmistelu. Valmistelussa tehdään verkostotyötä ja tärkeitä onkin oikeiden verkostonjäsenien paikalle saaminen neuvonpitoon. Tähän tarvitaan dialogia, koska koollekutsujien tulee pystyä keskustelemaan avoimesti perheen kanssa, keitä verkostoon kuuluu ja keitä olisi hyvä kutsua paikalle. Koollekutsujien tulee rohkaista perhettä kutsumaan myös sellaisia läheisiä, jotka eivät välttämättä ole tietoisia perheen tilanteesta ja ongelmista. Sellaisetkin verkoston jäsenet, joita perhe ei usein tapaa, voivat olla ratkaisevasti avuksi lapsen suunnitelmaa tehtäessä ja antaa uusia näkökulmia sekä ratkaisuja.

Läheisneuvonpidossa suurin ongelma verkoston muutoksissa on sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus, mutta itse läheisverkoston kutistuminen ei välttämättä ole huono asia, vaan kutistuminen tarkoittaa tässä yhteydessä niiden henkilöiden pois jäämistä, jotka eivät

ole ottaneet roolia lapsen suunnitelmassa. Nämä henkilöt kuitenkin ovat mahdollisesti auttaneet lapsen suunnitelmaa tehtäessä tuomalla uusia näkökulmia tilanteeseen. Verkostotyössä usein perhe, lähiyhteisöt, sukusidokset ja työyhteisöt muuttuvat sekä vaihtuvat. (Seikkula-Arnkil 2005:9)

10 LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin ei ole olemassa yksiselitteisiä ohjeita. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää tutkimusraportin johdonmukaisuus ja tutkijan antama tarkka selostus tutkimuksen toteutuksesta ja sen kaikista vaiheista. (Tuomi-Sarajärvi 2003: 135.) Tärkeää on kertoa mahdollisimman tarkasti siitä, mitä aineiston keräämisessä ja sen jälkeen on tapahtunut. Näin lukija pystyy seuraamaan tutkijan päättelyä. (Eskola–Suoranta 1998: 214–215.) Opinnäytetyössämme olemme luotettavuuden lisäämiseksi kuvanneet työmme toteutuksen eri vaiheita ja perustelleet käyttämiämme menetelmiä. Useamman aineiston käyttö paransi myös tutkimuksemme luotettavuutta, koska pelkkä valmis palautelomakeaineisto ei ollut tarpeeksi kattava ja olisi antanut yksipuolisen kuvan läheisneuvonpidon suunnitelmien toteutumisesta.

Metsämuurosen (2006:56) Laadullisen tutkimuksen käsikirjan mukaan tutkimuksen luotettavuus jaetaan yleensä kahteen eri osa-alueeseen: reliabiliteettiin ja valideuteen. Reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimuksen toistettavuutta. Jos tutkimus on reliaabeli, pitäisi samoilla tutkimusmenetelmillä selvittää samankaltaisia asioita. Valideetti tarkoittaa sitä, onko tutkimuksessa tutkittu sitä, mikä oli tarkoituskin.

Tutkimuksemme ei voi olla täysin reliaabeli, koska samojen teemahaastattelujen tekeminen haastateltaville ei tuottaisi välttämättä samankaltaisia tuloksia, kun kyseessä on ainutkertainen tilanne. Esimerkiksi haastattelimme erästä koollekutsujaa kaksi kertaa, koska ensimmäisellä kerralla nauhurimme oli viallinen. Toisella haastattelukerralla emme enää saaneet täsmälleen samanlaista keskustelua kuin ensimmäisessä haastattelussa, jotkin asiat jäivät sanomatta ja joistakin teemoista tuli uutta tietoa. Olemme tutkineet sitä, mitä lupasimme tutkimuskysymyksessämme, joten tutkimuksemme on validi. Tutkimuksemme tulokset eivät ole yleistettävissä, eivätkä sellaisinaan siirrettävissä kontekstista toiseen ja ovat päteviä vain tutkimassamme aiheessa.

Hyvä haastattelurunko parantaa työn laatua. On hyvä miettiä ennen haastattelutilannetta miten haastattelun teemoja voidaan syventää ja pohtia lisäkysymyksiä, sillä teemahaastattelu ei ole vain pääteemojen käsittelemistä. (Hirsjärvi-Hurme 2000:184.) Pohdimme paljon etukäteen miten haastattelutilanteen tulisi edetä ja laadimme apukysymyksiä teemojemme tueksi mahdollisia ”hiljaisia hetkiä” varten.

Haastattelun luotettavuutta saattaa heikentää se, että haastattelussa on taipumus antaa sosiaalisesti hyväksyttävämpiä vastauksia. Esimerkiksi haastateltava haluaa esiintyä hyvänä kansalaisena ja paljon tietävänä tai haluaa vaieta ongelmista. (Hirsjärvi ym. 2008: 201.) Haastateltavamme puhuivat mielestämme rehellisesti menetelmän ongelmista ja onnistumisista, mutta on mahdollista, että he puolustelivat ”kaunistelemalla menetelmää”, jotta sen käyttöä jatkettaisiin tulevaisuudessakin. Uskomme kuitenkin, että he vastasivat totuudenmukaisesti, eivätkä kokeneet tarpeelliseksi puolustella menetelmää meille.

Lähetimme teemahaastattelujen teemat etukäteen haastateltaville, koska halusimme antaa heille mahdollisuuden valmistautua ennalta haastatteluun. Tutkimuksemme luotettavuuteen voi vaikuttaa tässä tapauksessa myös se, että haastateltavilla on ollut mahdollisuus keskustella teemoista muiden ihmisten kanssa, jolloin haastateltavien ajatukset eivät ole pelkästään heidän omiaan.

Olimme molemmat mukana kaikissa haastattelutilanteissa ja otimme yhdessä vastuuta haastattelujen etenemisestä. Teimme tarkentavia kysymyksiä, jotta varmistuisimme että olemme ymmärtäneet haastateltavan kertomat asiat oikein. Kokemattomina haastattelijoina pysyimme ensimmäisellä haastattelukerralla tiukasti kiinni teemahaastattelurungossa, mutta rohkeutemme lisääntyessä pystyimme seuraavilla kerroilla poikkeamaan teemojen järjestyksestä ja esittämään tarvittaessa lisäkysymyksiä. Totesimme, että ensimmäisen nauhan pilalle menemisessä oli se positiivinen puoli, että pystyimme ottamaan sen haastattelun harjoituksen kannalta.

Pyrimme lisäämään opinnäytetyömme luotettavuutta ja elävöittämään tekstiä lisäämällä tuloksiin suoria haastatteluotteita, jotka mielestämme kuvasivat hyvin haastateltaviemme kokemuksia. Haastatteluotteet antavat lukijalle mahdollisuuden nähdä, mihin olemme perustaneet tulkintamme. Tutkimuksemme eettisyyttä lisää myös se, että luetutimme suorat lainaukset ja opinnäytetyömme ennen palautusta haastattelemallamme päätoimisella koollekutsujalla sekä projektipäälliköllä. Päätoimisen koollekutsujan mielestä lai-

naukset olivat tuloksiimme sopivia, eikä hän tunnistanut lainauksista itseään tai muita haastateltavia puhetyylin perusteella. Projektipäällikkö tarkasti myös työstämme läheisneuvonpidon asiasisällön oikeellisuuden.

Valmiissa aineistossa koollekutsujien seurantalomakkeissa ei näy tunnistetietoja, joka takaa henkilöiden yksityisyyden. Haastatteluihin osallistuminen oli täysin vapaaehtoista. Haastatteluissa pyrimme tutkijan objektiivisuuteen ja olemaan johdattelematta haastateltavia millään tavoin. Säilytimme haastateltavien anonyymiuden antamalla heille pseudonyymit. Lisäksi kerroimme haastateltavillemme opinnäytetyömme aiheesta ja mihin tarkoitukseen haastatteluja käytetään. Kysyimme myös luvan haastattelujen nauhoittamiseen.

Olemme saaneet tutkimuksemme tekoon tutkimusluvut Helsingin, Espoon ja Vantaan kaupungilta (Liite 3). Helsingin kaupungin tutkimuslupa myönnettiin 24.1.2008, Vantaan kaupungin tutkimuslupa myönnettiin 23.1.2008 ja Espoon 4.2.2008. Tutkimuksemme valmistuttua lähetämme valmiin opinnäytetyön kaikkiin kolmeen kuntaan. Lähetämme valmiin työn myös Pääkaupunkiseudun läheisneuvonpitoprojektille sekä kaikille haastateltavillemme erikseen.

11 POHDINTA

Päädymme tekemään opinnäytetyömme parityöskentelynä, koska mielestämme se helpottaa työskentelyä, kun on toinen tukemassa ”huonoina päivinä”. Parityöskentelyyn rohkaistiin myös koulun puolesta. Hankkeeseen tai projektiin osallistuminen oli myös yksi motivoiva tekijä saamaan työmme ajallaan valmiiksi, koska vastaamme työstämme myös läheisneuvonpito projektin työntekijöille emmekä pelkästään itsellemme. Koimme myös mielekkääksi sen, että työmme on mahdollisesti tarpeellinen ja hyödynnettävissä työelämän käyttöön.

Valitessamme tutkimuksemme aiheita lastensuojelu kiinnosti meitä molempia ja koululla oli tarjota meille mahdollisuus tehdä opinnäytetyömme Pääkaupunkiseudun läheisneuvonpito projektiin, joka oli myös ainoa lastensuojeluun liittyvä koulun yhteistyö hanke. Projektissa aloitettiin samaan aikaan meidän lisäksi myös kaksi muuta opinnäytetyötä. Toisen opinnäytetyön näkökulmana olivat vanhemmat ja toisen näkökulmana

lapset. Valitsimme tarkasteltavaksemme koollekutsujen kokemukset, koska sitä ei ollut kukaan valinnut näkökulmakseen ja aihe kiinnosti meitä.

Aluksi ajatuksenamme oli tehdä opinnäytetyömme vain valmiin palautelomakeaineiston pohjalta, mutta aloitettuamme aineiston läpikäymisen huomasimme, ettei pelkkä palautelomakeaineisto ole riittävä kahden opiskelijan opinnäytetyön laajuuteen nähden. Päädyimme käyttämään palautelomakeaineistoa pohja-aineistona oman aineistomme hankkimiselle ja teemahaastattelu tuntui sopivalta menetelmältä hankkia lisää tietoa aiheesta. Aloitimme valmiin aineiston läpikäymisen syksyllä 2007 ja keräsimme oman lisäaineiston keväällä 2008. Keväällä aloimme analysoida aineistoa ja kirjoittamaan opinnäytetyön raporttia. Palautimme valmiin työmme syyslukukaudella 2008.

Aloittaessamme opinnäytetyön tekemistä meillä oli ennakkoluuloja läheisneuvonpitoa kohtaan. Käydessämme läpi valmista palautelomakeaineistoa saimme negatiivisen mielikuvan prosessien onnistumisesta, koska vastauksista kävi ilmi monia erilaisia ongelmia. Tutkimuksemme edetessä kuitenkin vakuutuimme läheisneuvonpitomenetelmän toimivuudesta ja tarpeellisuudesta lastensuojelun sosiaalityössä. Huomasimme, että ongelmat läheisneuvonpidon suunnitelmissa eivät tarkoittaneet koko prosessin epäonnistumista, vaan hyvänkin prosessin välivaiheissa voi esiintyä ongelmia. Onnistuneessa prosessissa ongelmista opitaan, eikä toisteta samoja virheitä uudestaan.

Lastensuojelu opinnäytetyön aiheena oli myös hyvin ajankohtainen, ei pelkästään lakiuudistuksen takia, vaan myös lasten pahoinvointiin liittyvän keskustelun ja perheiden yhteisen ajan vähenemisen kautta. Kunnallisvaalien aikaan myös moni ehdokas puhui lapsiperheiden palvelujen puolesta ja tuon pahoinvoinnin ehkäisemisestä. Lapsiperheiden puolestapuhujat ovat sitä mieltä, että vanhempien tukemista pitäisi lisätä, sekä vanhemmille tarjota mahdollisuus rahallisesti olla pidempään lastensa kanssa kotona.

Olemme huolissamme nyky-yhteiskunnassa vallitsevasta ajattelutavasta, että on hienoa, jos lapsi on itsenäinen jo mahdollisimman nuorena, sekä riippumaton vanhempien huolenpidosta. Esimerkiksi pienen ala-asteikäisen ei tulisi osata tehdä itse yksin aamupalaansa ja mennä yksinään kouluun. Mielestämme lasten tulisi saada olla lapsia niin pitkään kuin mahdollista ja vastuunottaminen pitäisi jättää vanhemmille. Yhteiskunnassamme vanhemmilla kuuluisi olla mahdollisuus huolehtia lapsistaan ja siihen pitäisi rohkaista rahallisella tuella.

Olemme samaa mieltä Jaakko Seikkulan ja Tom Erik Arnkilin kanssa siitä, että olisi jo hyvä aika Suomessakin siirtyä demokraattiseen palvelukulttuuriin ja ottaa asiakkaat ja heidän läheisensä mukaan ongelmien ratkaisuun. Sosiaalialan työntekijöiden tulisi ottaa huomioon asiakkaan läheisten keinot tukea arjen sujumista. Tärkeätä olisi hyödyntää läheisverkostojen voimavarat paremmin ja pyrkiä dialogin käyttöön asiakastilanteissa. Mielestämme läheisneuvonpitomenetelmä on juuri tällainen keino, jonka avulla edellä mainitut asiat voidaan toteuttaa.

Kehittämisideana läheisneuvonpitoon pohdimme sosiaalityöntekijöiden sitouttamista paremmin menetelmään. Mielestämme olisi tärkeää, että jokaisella perheellä olisi pysyvä sosiaalityöntekijä koko prosessin ajan. Neuvonpitoon osallistumista harkitessa sosiaalityöntekijän tulisi olla varma omasta sitoutumisestaan menetelmän käyttöön. Yhtenä vaihtoehtona voisi olla järjestelmä, jossa sosiaalityöntekijöitä olisi perheelle kaksi kappaletta. Yksi päätoiminen ja toinen varalla oleva sosiaalityöntekijä, jotka ovat tietoisia perheen tilanteesta, jos päätoiminen ei pysty osallistumaan läheisneuvonpitoon. Nämä ideat ovat kuitenkin vielä utopistisia, koska yhteiskuntamme rakenteet eivät ole sellaisia, että ne tukisivat tällaista palvelujärjestelmää. Ensinnäkin läheisneuvonpitomenetelmänkin kehittämiseen vaikuttaa se tosiasia, ettei sosiaalityöntekijöitä ole tarpeeksi, eikä valtion varoja kohdisteta tarpeeksi lastensuojelun sosiaalityöhön. Varsinkin pääkaupunkiseudulla sosiaalityöntekijöitä ei ole riittävästi tarpeeseen nähden.

Yhtenä jatkotutkimusaiheena pohdimme viranomaisten tuen tutkimista verkostoitumisen näkökulmasta ja sitä kuinka viranomaisia voisi sitouttaa läheisneuvonpitoprosessiin paremmin. Toisena jatkotutkimusaiheena mietimme vanhemmuuden tukemisen soveltamista läheisneuvonpitoon, koska aiheesta tuli keskustelua eräässä haastattelussamme. Vanhemmuuden tukeminen läheisneuvonpidossa olisi ehkä liian suuri tutkimus ammatikorkeakoulun opinnäytetyössä, mutta soveltuisi paremmin yliopistotasoiseen loppu-työhön.

LÄHTEET

- Adams, Robert 1996: Social work and empowerment. London: Macmillan.
- Adams, Robert 2008: Empowerment, participation and social work. Hampshire: Macmillan.
- Arnkil, Tom Erik – Seikkula, Jaakko 2008: Nyt on demokraattisen palvelukulttuurin aika. Helsingin Sanomat 20.10.2008.
- Eskola, Jari – Suoranta, Juha 1998: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, Jari – Suoranta, Juha 2001: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Oy. 5 uudistettu painos.
- Gripenberg, Pia 2005: Dokumentoitu läheisneuvonpito: Lastensuojelun huolipuheessa jäsenyvä lapsen paikka ja vastuu lapsen arjesta. Helsinki: Helsingin Yliopisto.
- Güler, Sanna 2006: Läheisneuvonpito sosiaalityöntekijän näkökulmasta: Huolessa ja tukiverkostoissa tapahtuneet muutokset läheisneuvonpitoprosessin aikana. Opinnäytetyö. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Heikki Waris – instituutti 2007. Verkkodokumentti.
<www.hel2.fi/waris/lnp/lnp_index.htm> Luettu 1.10.2007.
- Heino, Tarja (toim.) 2000: Läheisneuvonpito: uusi sosiaalityönmenetelmä. Oppaita 40. Helsinki: Stakes.
- Heino, Tarja 2002: "Läheisneuvonpito – miten uusi sosiaalityön menetelmä vaikuttaa pohjoismaissa". Stakes. Verkkodokumentti. <fo.stakes.fi/NR/rdonlyres/952243CC-F72C-4ED6-906A-92927298B920/0/Suomen_kb.rtf>
- Heino, Tarja - Kaatra, Anne - Korhonen, Liisa - Possauner, Monika-Vuorio, Juha-Pekka (2005). Läheisneuvonpidon ja sosiaalityön kriittinen kohta: lapsi. Teoksessa Mirja Satka, Synnöve Karvinen- Niinikoski, Marianne Nylund, Susanna Hoikkala (toim.) Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Palmenia-kustannus.
- Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2008: Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy. 13.-14. osin uudistettu painos.
- Hirsjärvi, Sirkka - Hurme, Helena 2000: Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hämäläinen, Juha 1999: Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Hänninen, Salla 2005: Lapsi läheisneuvonpidossa koollekutsujan silmin: Children and family group conferencing – coordinators` point of view. Opinnäytetyö. Vantaa: Laurea ammattikorkeakoulu.

- Isaacs, William 1999: Dialogue. And the Art of Thinking Together. New York : Currency.
- Kuusisto, Katja 2003: Verkostotyö ja läheisneuvonpito. Sosiaalityönmenetelmät luentosarja. Verkkodokumentti. <http://www.uta.fi/laitokset/sospol/hlokunta/kuusisto/luentopohj.pdf> Luettu 20.10.2008
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Finlex 2008. Verkkodokumentti. www.finlex.fi <
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> > Luettu 29.2.2008 ja 7.10.2008
- Mahkonen, Sami 2007: Lastensuojelu ja laki. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Metsämuuronen, Jari 2006: Metodologian perusteet ihmistieteissä. Teoksessa Metsämuuronen, Jari (toim.): Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Mönkkönen, Kaarina 2007: Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita.
- Reinikainen, Sarianna 2007: Läheisneuvonpito lapsinäkökulmasta. Stakes raportteja 7/2007. Helsinki: Valopaino Oy.
- Räty, Tapio 2007: Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita.
- Saaranen-Kauppinen, Anita – Puusniekka, Anna 2006: KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Verkkodokumentti. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. Luettu 15.02.2008.
- Seikkula, Jaakko – Arnkil, Tom Erik 2005: Dialoginen verkostotyö. Tampere: TammerPaino Oy.
- Siitonen, Juha 1999: Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulu: Oulun yliopisto.
- Sosiaaliportti 2008. Verkkodokumentti. <<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/muitapalveluja/#verkototy>> Luettu 18.10.2008
- Stakes 2008. Verkstomenetelmät. Huolen vyöhykkeistö. Verkkodokumentti. <<http://info.stakes.fi/verkstomenetelmat/FI/vyohykkeisto/index.htm>> Luettu 15.10.2008. Päivitetty 14.10.2008.
- Taskinen, Sirpa 2007: Lastensuojelulaki (417/2007) Soveltamisopas. Stakes Oppaita 65. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2003: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Uusi sivistyssanakirja 1997. Aikio, Annukka (toim.) Keuruu: Otava. 16 painos.
- Vilkka, Hanna 2005: Tutki ja kehitä. Keuruu: Otava.

Vuorio, Juha-Pekka 2008a. Projektipäällikkö. Heikki Waris – instituutti. Keskustelu.
21.10.2008

JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

Vuorio, Juha-Pekka 2008b: Artikkelin Läheisneuvonpito ja lastensuojelu. Teoksessa Vuorio, Juha-Pekka - Hänninen, Salla - Saurama, Erja (toim.) Verkostojen voimaa vai seittien satimia. Kokemuksia läheisneuvonpidosta. Helsinki: Soccan ja Heikki Waris -instituuttin julkaisusarja. (Julkaistaan marraskuussa 2008)

Hänninen, Salla 2008: Artikkelin Koollekutsuja -uusi toimija lastensuojelussa. Teoksessa Vuorio, Juha-Pekka - Hänninen, Salla - Saurama, Erja (toim.) Verkostojen voimaa vai seittien satimia. Kokemuksia läheisneuvonpidosta. Helsinki: Soccan ja Heikki Waris -instituuttin julkaisusarja. (Julkaistaan marraskuussa 2008)

Läheisneuvonpidon SEURANTAKOKOUS

Paikka _____ Päivämäärä _____ Edellisen neuvonpidon pvm _____

A. Suhteesi lapseen / nuoreen on: (rengasta oikea vaihtoehto)

☐ lapsi / nuori itse	☐ äidin (asuin)kumppani	☐ äidin ystävä
☐ äiti	☐ isän (asuin)kumppani	☐ isän ystävä
☐ isä	☐ sukua äidin puolelta: _____	☐ lapsen/lasten ystävä
☐ sisarus / sisarpuoli	☐ sukua isän puolelta: _____	☐ naapuri
☐ koollekutsuja		☐ muu, läheinen mikä? _____
☐ sosiaalityöntekijä	☐ muu viranomainen: _____	

1. Olen em. lisäksi toiminut lapsen avustajana

Kyllä ☐ En ☐

2. Kuinka selvitit lapselle neuvonpidon tarkoitusta sekä viranomaisten laatimia yhteenvetoja ja kysymyksiä? Kuinka lapsi arvioi aiemman suunnitelman toteutumista? (vain avustaja täyttää)

3. Viime kertaan verrattuna läheisiä oli paikalla ☐ enemmän ☐ vähemmän ☐ yhtä paljon
Jos läheisten määrässä oli muutoksia, niin miksi mielestäsi?

B. Kokoontumisen tarkoitus on: (rengasta oikea vaihtoehto)

1. Käydä läpi aiemmin laaditun suunnitelman toteutuminen
2. Tarkentaa ja täydentää aiemmin laadittua suunnitelmaa
3. Tehdä kokonaan uusi suunnitelma

C. Mitä on tapahtunut edellisen neuvonpidon jälkeen? Kuvaa muutos lapsen/nuoren näkökulmasta

D. Onko lapsi / nuori saanut mielestäsi riittävä tukea neuvonpidon jälkeen?Kyllä ☐ Ei ☐ Miksi? _____

E. Sitouduitko johonkin suunnitelmassa? Mihin?

F. Suunnitelma toimi mielestäsi:

ei lainkaan 1 2 3 4 5 täysin

G. Mitä olisi tarvittu, jotta suunnitelma olisi toiminut paremmin? Mikä oli ongelmana?

H. Sitouduitko seurantakokouksessa johonkin tehtävään?En ☐ Kyllä ☐ Mihin? _____

I. Mikä on lapsen kannalta seurantasuunnitelman keskeinen sisältö (läheisten ja viranomaisten tuki)? Miten suunnitelma muuttui aiemmasta?

Jatka tarvittaessa kääntöpuolelle.
KIITOS VASTAUKSESTASI!

Teemahaastattelun runko

Teemat joista toivomme keskustelua haastateltavien kanssa:

Koollekutsujien täyttämistä kyselylomakkeista esiintulleita läheisneuvonpidon ongelmia:

- Viranomaisten tuki
 - Milloin viranomaisten tuki on ollut riittävää? Onko tuen saamisessa ollut ongelmia ja millaisia ongelmia on ilmennyt?
- Vanhempien aktiivisuus
 - Mitkä tekijät ovat vaikuttaneet vanhempien aktiivisuuteen?
- Läheisverkoston aktiivisuus
 - Millainen on aktiivinen läheisverkosto?
- Suunnitelmien tarkkuus
 - Miksi epätarkkoja suunnitelmia kuitenkin hyväksytään?
- Vanhempien päihdeongelmat ja mielenterveysongelmat
 - Miten vanhempien mielenterveys/päihdeongelmiin voidaan vaikuttaa? Onko kyse vain pelkästään lapsen edusta vaiko koko perheen hyvinvoinnista? Eikö lapsen edun mukaista olisi koko perheen hoitaminen?
- Ongelmista onnistumisiksi
 - Milloin läheisneuvonpito on onnistunut hyvin ja mitä siihen on vaadittu?
 - Miten edellä mainitut ongelmat voitaisiin kääntää onnistumisiksi?
 - Oman työskentelyn näkökulma → miten omalla työskentelyllä voit vaikuttaa onnistumisiin?

ESPOON KAUPUNKI
Sosiaali- ja terveystoimen toimiala
Hallintopalvelut/Tieto, laatu ja kehittäminen

TUTKIMUSLUPA

TUTKIMUSLUVAN MYÖNTÄMINEN

Espoon sosiaali- ja terveystoimen Hallintopalvelut/Tieto, laatu ja kehittäminen, myöntää tutkimusluvan Milla Sipiläiselle ja Nelli Kasuriselle 15.1.2008 päivätyn tutkimuslupa-anomuksen mukaisesti aiheesta

Koollekutsujen näkemyksiä läheisneuvonpidon suunnitelmien toteutumisesta.

Edellytyksenä on, että tutkimuksen suorittaja/t ei/vät käytä saamiaan tietoja asiakkaan/potilaan tai hänen läheistensä vahingoksi eivätkä luovuta saamiaan henkilötietoja ulkopuolisille, vaan pitävät ne salassa.

Tutkimustulokset tulee esittää niin, ettei niistä voida tunnistaa yksittäistä henkilöä tai perhettä. Lisäksi on noudatettava henkilötietolaissa ja muualla lainsäädännössä olevia tutkimusrekistereitä koskevia säännöksiä.

Edellytämme, että tutkija/t luovuttaa/vat sosiaali- ja terveystoimen Hallintopalvelut/Tieto, laatu ja kehittäminen -ryhmän käyttöön maksutta lopullisen tutkimusraportin.

Espoossa 4.2.2008

Ritva Kuikka
kehittämispäällikkö

